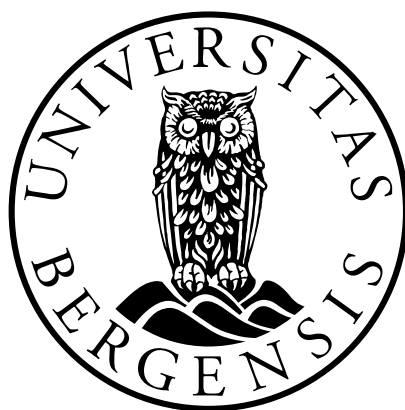

Grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel

Drap og voldslovbrudd begått av barn

Kandidatnummer: 152

Antall ord: 14994

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10.05.2019

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	2
1.1	Aktualitet, tema og problemstilling	2
1.2	Oppgavens fremstilling.....	3
1.3	Begrepsavklaring.....	4
1.4	Avgrensing	4
2	Ungdomsstraffens tilblivelse og innhold	6
2.1	Ungdomsstraff blir en del av norsk lov	6
2.2	Ungdomsstormøte og ungdomsplan	7
3	Ubetinget fengsel.....	10
3.1	Straffeloven § 33	10
3.2	Hva innebærer at terskelen er høy?	11
4	Vilkår for idømmelse av ungdomsstraff	15
5	Nærmere om grensdragningen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel.....	18
5.1	Utgangspunktet i norsk rett.....	18
5.1.1	Forholdet ungdomsstraff og samfunnsstraff	19
5.1.2	Den videre framstilling	20
5.2	Drap	22
5.2.1	Overlagt og forsettlig drap	22
5.2.2	Spesielle omstendigheter	24
5.2.3	Sykehusdrapet – unntaket som bekrefter regelen?.....	26
5.2.4	Uaktsomt drap.....	30
5.3	Voldslovbrudd.....	32
5.3.1	Kroppskrenkelse.....	33
5.3.2	Kroppsskade.....	35
5.3.3	Vold eller trusler mot offentlig tjenestemann	40
6	Avsluttende merknader	44
	Litteraturliste	46

1 Innledning

1.1 Aktualitet, tema og problemstilling

Tema for denne oppgaven er hvor grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel går ved idømmelse av straff for barn som på handlingstidspunktet var under 18 år. Ungdomsstraff er en fersk straffart for barn mellom 15 og 18 år som har begått gjentatt eller alvorlig kriminalitet og trådte i kraft 1. juli 2014.¹ Straffarten befinner seg i straffeloven 2005 kapittel 8a §§ 52 a-c. Barn kan også dømmes til ubetinget fengselsstraff når det er «særlig påkrevd», jf. straffeloven § 33.

Hvordan barn skal straffes har lenge vært et omdiskutert tema, hvor det å idømme barn fengselsstraff særlig har vært utfordrende. Et av målene med innføringen av ungdomsstraff var et ønske om å redusere antall barn i fengsel.² Fra 15- til 18-årsalderen opplever barn en utvikling, både fysisk, intellektuelt, følelsesmessig og sosialt.³ Endringene skjer i svært ulikt tempo og takles på ulike vis. Å idømme barn fengsel midt i denne utfordrende perioden, har vært knyttet til stigmatisering og forsterking av en negativ identitetsutvikling, tap av sosiale ferdigheter og tap av nære relasjoner.⁴ Likevel er verken norsk lov eller FNs barnekonvensjon til hinder for å idømme barn fengselsstraff.⁵ Etter kritikk fra FNs barnekomité om Norges bruk av fengsel overfor barn,⁶ kom en lovendring i 2012 som innførte ungdomsstraff.⁷

At ungdomsstraff er en frihetsinnskrenkende reaksjon vil si at en ungdomsstraff griper inn i domfeltes frihet, men likevel gjennomføres i frihet. Den vil således gripe vesentlig mindre inn i friheten enn ved frihetsberøvende fengselsstraff.⁸ Det er høyere terskel for å idømme frihetsberøvende straff for barn, der et av motivene bak å innføre ungdomsstraff var som nevnt å redusere antall barn i fengsel, hvor sosial kontroll ved tett oppfølging gjennom ungdomsstraffen erstatter fengselets fysiske kontroll.⁹ Ungdomsstraff trådte i kraft sammen med ungdomsoppfølging,

¹ Lov 20. januar 2012 nr. 6.

² Prop 135 L (2010-2011) s. 9.

³ NOU 2000:12 s. 67.

⁴ Lydvo, Hilde Magnusson, "Barn skal ikke sitte i fengsel", *Kritisk juss*, 01-02 Volum 33 (2007), s. 32-35 (s. 32).

⁵ Straffeloven § 33 og FNs barnekonvensjon art. 37 bokstav b.

⁶ Tolkningssuttalelse fra lovavdelingen, se uttalelse fra barnekomitéen CRC/C/15/Add.126.

⁷ Lov 20. januar 2012 nr. 6.

⁸ Fornes, I., *Straff av barn – Frihetsstraffene og alternativene* (2018) s. 262.

⁹ Prop.135 L (2010-2011) s. 9.

en mildere straffereaksjon enn ungdomsstraff som kan gis som vilkår for betinget fengsel, påtaleunntatelse eller ved overføring av saken til konfliktrådet i stedet for tiltale.¹⁰

Barn begår typisk lovbrudd innenfor bestemte kategorier, der eiendomstyveri, voldslovbrudd, rusmiddellovbrudd, seksuallovbrudd og trafikklovbrudd er blant de hyppigste.¹¹ For denne oppgaven vil jeg fokusere hovedsakelig på drap og utvalgte voldslovbrudd. Jeg vil klarlegge hvor grensen går mellom ubetinget fengselsstraff og ungdomsstraff for slike lovbrudd går.

Voldsforbrytelser er noe av det vanligste barn straffes for,¹² og det er ikke uten videre gitt hvilken straffereaksjon som kan anvendes i reaksjonsfastsettelsen. Drap vil også drøftes, hvor man vil se at ubetinget fengsel ofte er brukt, men at det likevel kan det tenkes tilfeller hvor visse drapshandlinger svares med andre straffereaksjoner enn ubetinget fengsel.¹³

Hovedproblemstillingen for denne oppgaven blir dermed hvor grensen mellom ubetinget fengselsstraff og ungdomsstraff går for de lovbruddene jeg har valgt å fokusere på. Interessante underproblemstillinger blir hvor grensen går for de ulike typetilfellene innenfor disse lovbruddene, samt hvilke momenter som er bestemmende for denne grensedragningen.

1.2 Oppgavens fremstilling

Punkt 2 vil gi en kort redegjørelse for ungdomsstraffens tilblivelse og faktiske innhold. Det kan være nyttig å vite hva ungdomsstraff er og få et innblikk i dens innhold i vurderingen av hvor grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengselsstraff går. Vilkårene for å idømme slik straff vil følge av punkt 3.3.

Punkt 3 vil behandle vilkårene for å idømme ubetinget fengsel for barn, samt drøfte andre rettskilder som kan belyse disse vilkårene.

Kjernen av oppgaven vil befinne seg i punkt 4, hvor grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel vil bli drøftet ved drap og voldslovbrudd.

Avsluttende merknader blir å finne i punkt 5.

¹⁰ Straffeloven § 53 nr. 3 bokstav i, straffeprosessloven §§ 69 tredje ledd første punktum og 71a annet ledd.

¹¹ SSB, Kriminalstatistikk (nettressurs) nr. 1.

¹² Se punkt 5.3.

¹³ Se punkt. 5.2.

Oppgaven vil benytte aktiv bruk av fotnoter for å illustrere at alle dommer innenfor oppgavens valgte tidsperiode er behandlet. Se mer om dette under punkt 1.4.

1.3 Begrepsavklaring

«Barn» og «ungdom» er begreper som vil gå igjen i oppgaven, hvor definisjonen i FNs barnekonvensjon er den som vil følges. Av artikkel 1 følger det at et barn er «ethvert menneske under 18 år»,¹⁴ og oppgaven begrenses dermed oppad mot barn som er fylt 18 år. Oppgavens nedre grense følger lovens kriminelle lavalder for barn som er 15 år.¹⁵

Oppgaven vil også tidvis anvende begrepet «ungdom» som vil brukes synonymt om barn i samme aldersspenn som nevnt ovenfor. Begrepet er ikke legaldefinert etter norsk lov eller av FNs barnekonvensjon, men av dagligtalen er det naturlig å betegne ungdomstiden som livsfasen mellom barndom og voksenliv.¹⁶

Noen barn dømmes for handlinger begått før de var fylt 18 år, selv om de på domstidspunktet er over 18 år og ikke lengre er å betegne som «barn» i rettslig forstand. Disse dømmes likevel som barn,¹⁷ og vil i oppgaven betraktes som barn eller ungdom.

Både straffeloven 1902 og 2005 vil anvendes. Der kun straffeloven 2005 siteres med relevant paragraf, vil ofte ikke «straffeloven 2005» nevnes før paragrafen, men kun «straffeloven» eller «strl.» der den gjentas på nytt. Der straffeloven 1902 anvendes, vil dette alltid presiseres før paragrafen.

1.4 Avgrensning

Straffartene som vil behandles i oppgaven er ungdomsstraff og ubetinget fengsel, hvor hovedfokuset vil være hvor grensen mellom disse to går i straffereaksjonsfastsettelsen overfor barn. Øvrige straffereaksjoner vil som hovedregel ikke behandles, med mindre det har verdi for å belyse hovedfokuset nevnt over.

¹⁴ FNs barnekonvensjon artikkel 1.

¹⁵ Straffeloven § 20 bokstav a.

¹⁶ Svartdal, Frode & Tønnesson, Øyvind, «ungdom», *Store norske leksikon*, (2019).

¹⁷ Prop.135 L (2010-2011) s. 163.

Det vil være drap og voldslovbrudd som videre avgrenser oppgaven mot andre forbrytelser blant barn og unge. For tidsperioden og rettsinstanser oppgaven begrenses til, vil det tas i bruk høyesteretts- og lagmannsrettsavgjørelser. Tingrettsdommer vil ikke brukes direkte for å fastslå grensen oppgaven søker å drøfte, da å få en helhetlig oversikt over disse dommene er vanskelig ettersom tilgangen på slik domstolspraksis er begrenset.

Begrunnelsen for utstrakt bruk av lagmannsrettsdommer er at mange saker ikke behandles av Høyesterett, og utelukkende bruk av praksis fra den øverste rettsinstansen ville derfor gitt et ufullstendig bilde av gjeldende rett. I tillegg har Høyesterett fastslått at lagmannsretten har en sentral rolle når det gjelder fastsettelse av riktig straff, da antallet straffutmålingsanker som behandles av Høyesterett har sunket i senere tid etter at to-instansreformen ble innført i 1995.¹⁸ I tillegg har lagmannsretten umiddelbar bevisførsel ved straffutmålingsanker hvor domfelte møter personlig og får forklare seg for retten.¹⁹ Dette skjer normalt ikke i Høyesterett.

¹⁸ Lov 11. juni 1993 nr. 80.

¹⁹ HR-2016-1803-A avsnitt 15.

2 Ungdomsstraffens tilblivelse og innhold

2.1 Ungdomsstraff blir en del av norsk lov

Samfunnstjeneste og overføring til konfliktrådsbehandling ble innført som straffereaksjoner i 1991 som alternativer til fengselsstraff.²⁰ Konfliktrådsmedling viste seg særlig gunstig for unge lovbrøyttere, og ble brukt i stadig flere straffesaker før ungdomsstraffen trådte i kraft. Da samfunnstjeneste ble erstattet av samfunnsstraff i 2001, uttalte forarbeidene at samfunnsstraff er godt egnet for unge lovbrøyttere.²¹

Under ledelse av Justisdepartementet ble regjeringens handlingsplan *Sammen mot barn- og ungdomskriminalitet* igangsatt i 2005, hvor målet var å hindre at det enkelte barn eller ungdom under 18 år utvikler en kriminell karriere, samt beskytte omgivelsene mot kriminalitet begått av mindreårige.²² Dette skulle oppnås med tett samarbeid mellom ulike instanser og med bruk av oppfølgingsteam for unge lovbrøyttere i forskjellige byer.²³ Dette ble gjennomført som et prøveprosjekt i perioden 2006-2008 i Oslo, Kristiansand, Stavanger og Trondheim.²⁴ I en rapport fra 2009 ble det konkludert med at oppfølgingsteamene i flere tilfeller hadde fanget opp høyrisikoungdommer som ellers ville falt utenfor øvrige hjelpetjenester. Spesielt modellen Trondheim tok i bruk ble fremhevet som vellykket, hvor stormøte i konfliktrådet sammen med ofrene og den unge lovbrøytteren hadde vært sentralt.²⁵ Dette la grunnlaget for regjeringens forslag om innførelse av ungdomsstraff, som skulle sikre bedre oppfølging av unge lovbrøyttere mellom 15 og under 18 år.²⁶

Med innføringen av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging er flere alternative straffereaksjoner framfor fengsel og samfunnsstraff tilgjengelige for å sikre oppfølging av unge lovbrøyttere i alle ledd.²⁷ Straffereaksjonen er innført delvis også for å tilfredsstille kravene FN har stilt overfor Norge

²⁰ Lov 15. mars 1991 nr. 4, jf. straffeloven 1902 §28a og lov 15. mars 1991 nr. 5, jf. straffeprosessloven § 71a.

²¹ Prop.135 L (2010-2011) s. 16.

²² Justis- og politidepartementet, «Sammen mot barn- og ungdomskriminalitet», *Regjeringen* (2005-2008) s. 1-2.

²³ *Ibid*, s. 18.

²⁴ Prop.135 L (2010-2011) s. 29.

²⁵ *Ibid*, s. 37.

²⁶ *Ibid*, s. 38.

²⁷ Prop.57 L (2013-2014) s. 50.

som konvensjonsstat om at fengsel for barn kun skal brukes i spesielle tilfeller når ingen alternativer anses anvendelige.²⁸ Dette innebærer at denne straffereaksjonen er kommet for å bli.²⁹

2.2 Ungdomsstormøte og ungdomsplan

Før ungdomsstraff ble nedfelt i lov, ble det i forarbeidene fastslått at meglings i konfliktrådet var godt egnet til å forebygge nye lovbrudd blant unge lovbrøyttere.³⁰ Dette sammen med erfaringen som ble høstet fra prøvemodellen i Trondheim,³¹ endte med at ansvaret for gjennomføringen av ungdomsstraff ble lagt til konfliktrådet.³² Nyere uttalelser fra konfliktrådet tyder på at de fremdeles er godt egnet som rehabiliterende og kriminalitetsforebyggende instans for unge, da to av tre unge lovbrøyttere fullfører ungdomsstraffen.³³

En stor del av konfliktrådets fokus i gjennomføringen av ungdomsstraff er basert på såkalt «restorative justice»; gjenopprettende og forsonende metoder der både lovbrøytteren og fornærmede møtes sammen. Her får den unge høre om hvilke konsekvenser handlingene har fått og hvordan dette påvirker omgivelsene, samt at det gir en mulighet til å gjenopprette tilliten mellom partene.³⁴

Ungdomsstraffen kan vare i fra seks måneder til to år, og i noen tilfeller inntil tre år dersom fengselsstraff uten ungdomsstraff klart ville ha vært mer enn to år.³⁵ Innholdet i og gjennomføringen av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging følger videre av konfliktrådsloven kapittel IV. Av § 22 følger det at ungdomsstraff består av «gjennomføring av et ungdomsstormøte, utarbeidelse av en individuelt tilpasset ungdomsplan og oppfølging av planen».

Ungdomsstormøte er et møte der den unge lovbrøytteren og de kriminelle handlingene som er utført står i sentrum, hvor en ungdomsadministrator fra konfliktrådet leder møtet og er ansvarlig for at alle aktuelle representanter er innkalt og representert. Dette kan være skole, barnevern og andre med tilknytning til domfelte, siktede, fornærmede eller saken for øvrig.³⁶ Dette trenger med andre ord

²⁸ Eide, A.K m.fl., «Stemmer «kartet» med «terrengen»?», *Nordlandsforskning* (2016) s. 13, FNs barnekonvensjon artikkel 37 bokstav b.

²⁹ Roppestad, S., «-Mange har hatt god effekt av ungdomsstraffen», *Konfliktrådet* (2018), uttalelse fra barneombud Inga Bejer-Engh.

³⁰ Prop.135 L (2010-2011) s. 20.

³¹ Se punkt 2.1.

³² Prop.135 L (2010-2011) s. 111, konfliktrådsloven § 1 andre ledd.

³³ Jørgensen, G., «Jovisst - ungdomsstraff virker...», *Konfliktrådet* (2018).

³⁴ Prop.135 L (2010-2011) s. 34-35.

³⁵ Konfliktrådsloven § 23 første ledd.

³⁶ Konfliktrådsloven § 24 andre ledd.

ikke være fornærmede i saken, men eksempelvis fritidsklubber eller idrettslag som kan tilby den unge aktiviteter på fritiden.³⁷

At relevante aktører, både fra det offentlige og private, samt fra bekjente innen familie- eller vennekrets deltar under møtet, kan etter forarbeidenes vurdering være utslagsgivende for suksessen med ungdomsstormøtet og således den påfølgende ungdomsstraffen.³⁸ Ungdomskoordinatoren vil ha som oppgave å bringe alle disse forskjellige aktørene sammen med et felles mål om å hjelpe den domfelte ungdommen i størst mulig grad til et liv uten kriminalitet.³⁹ Forberedelse av ungdomsstormøte som første del av ungdomsstraffen, skal etter konfliktrådsloven § 24 første ledd «straks» starte etter at saken er overført fra domstolen til konfliktrådet, noe som innebærer snarest mulig og normalt i løpet av en uke.⁴⁰

Under ungdomsstormøte kan også fornærmede eller dens verger være til stede,⁴¹ noe som anses som en viktig del av den forsonende og gjenopprettende prosessen møtet representerer.⁴² Det foreligger derimot ingen plikt for fornærmede eller verger å delta, og møtet kan gjennomføres uten fornærmedes representasjon, men det vil alltid være sterkt ønsket at fornærmede representeres på den ene eller andre måten.⁴³ I forarbeidene er skriftlige meddelelser fra fornærmede eller å bli representert av en annen eller en interesseorganisasjon under møtet, noen eksempler på alternativer til at fornærmede selv møter opp.⁴⁴ Dette er både for fornærmedes egen skyld, men også for den domfelte ungdommen og den ønskede effekten møtet skal ha. Som nevnt er forsoning og gjenoppretting av tillit en stor del av tanken bak ungdomsstraff og -stormøte.

Etter at domstolen har fastsatt lengden på ungdomsstraffen etter konfliktrådsloven § 23 første ledd og ungdomsstormøtet er gjennomført, hører det med at ungdommen skal gjennomføre en ungdomsplan i løpet av soningstiden, en plan som utformes under siste del av ungdomsstormøtet.⁴⁵ Planen kan blant annet gå ut på å avtale en form for kompensasjon til fornærmede, å delta i kriminalitetsforebyggende programmer, utføre samfunnsnyttige oppgaver og lignende.⁴⁶ Lovens liste er ikke uttømmende, jf. «blant annet». Nøyaktig utforming av planen er individuelt avhengig

³⁷ Prop.57 L (2013-2014) s. 90.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ Konfliktrådsloven § 24 tredje ledd, annet punktum.

⁴² Prop.57 L (2013-2014) s. 91

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ Konfliktrådsloven § 25 første ledd, Prop.57 L (2013-2014) s. 51.

⁴⁶ Konfliktrådsloven § 25 første ledd bokstav a-h.

og må tilpasses hver ungdoms behov og forutsetninger.⁴⁷ Etter ungdomsstormøtet er over og planen er utformet, er neste steg gjennomføring av planen, noe ungdomskoordinatoren er ansvarlig for.⁴⁸

Ungdomsstraff er en straff som gjennomføres i frihet, men likevel en straff. Det settes strenge rammer i ungdomsplanen for hva ungdommen kan foreta seg i hverdagen, og denne sosiale kontrollen skal erstatte fengselets fysiske kontroll gjennom tett oppfølging av ungdomskordinator og oppfølgingsteam.⁴⁹

⁴⁷ Prop.135 L (2010-2011) s. 127.

⁴⁸ Konfliktrådsloven § 25 tredje ledd. Konfliktrådet, «Ungdomsstraff», *Konfliktrådet* (2016).

⁴⁹ Prop.135 L (2010-2011) s. 9.

3 Ubetinget fengsel

Innføringen av ungdomsstraff hadde som formål å danne et alternativ til ubetinget fengsel og strengere samfunnsstraffer for unge lovbytere som var under 18 år på handlingstidspunktet, samt å redusere antall barn i fengsel.⁵⁰ Som nevnt innledningsvis kan likevel også barn mellom 15 og før fylte 18 år idømmes ubetinget fengselsstraff når det er «særlig påkrevd».⁵¹ I norsk rett råder det en allmenn oppfatning om at fengselsstraff mot barn er særlig inngripende og klart har en stor risiko for skadevirkninger i ettertid.⁵²

En fengselsstraff antas å være den strengeste straffereaksjonen og den reaksjonen som rammer domfelte hardest. For et barn vil dette forsterkes ytterligere. I spesielt alvorlige saker hvor det er begått drap, alvorlige seksuallovbrudd eller utført grov vold, er det likevel vanskelig å se alternativer til fengsel, også når det gjelder barn, ofte begrunnet i allmennpreventive hensyn.⁵³

Etter straffeloven 1902 var det lenge ikke et straffebud som begrenset adgangen til å idømme barn ubetinget fengsel, utover § 55 om at 21 års fengselsstraff ikke kunne anvendes der lovbyteren var under 18 år på handlingstidspunktet. Likevel var det normal praksis at ung alder ble vektlagt i formildende retning, både av domstolen og påtalemyndigheten.⁵⁴ Før straffeloven 2005 trådte i kraft, ble imidlertid en bestemmelse som lovfestet dette nedfelt i straffeloven 1902 § 18, som trådte i kraft i 2012.⁵⁵ Ved ikrafttredelse av straffeloven 2005 ble dette videreført i § 33, som i hovedsak lovfestet gjeldende praksis.⁵⁶

3.1 Straffeloven § 33

Å idømme et barn ubetinget fengselsstraff, er noe strl. § 33 setter grenser for, der det kun kan anvendes når det er «særlig påkrevd». Begrenset bruk av fengsel mot barn følger ikke bare av strl. § 33, men også av Grunnloven § 94 første ledd annet punktum som begrenser bruk av frihetsberøvelser overfor barn;

⁵⁰ Prop.135 L (2010-2011) s. 9, Prop.57 L (2013-2014) s. 8.

⁵¹ Straffeloven § 33 første punktum.

⁵² Fornes (2018), s. 261. Rt. 2002 s. 742.

⁵³ Prop.57 L (2013-2014) s. 56.

⁵⁴ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 255, Rt. 2004 s. 804.

⁵⁵ Lov av 20. januar 2012 nr. 6.

⁵⁶ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 435.

«Frihetsberøvelsen må være nødvendig og ikke utgjøre et uforholdsmessig inngrep.»

og av barnekonvensjonen artikkel 37 bokstav b:

«The arrest, detention or imprisonment of a child shall (...) be used only as a measure of last resort and for the shortest appropriate period of time».

Ordlyden som følger av strl. § 33, Grl. § 94 og barnekonvensjonens art. 37 bokstav b er noe ulik, men må forstås som å ha samme meningsinnhold – terskelen for å idømme barn ubetinget fengsel er høy.⁵⁷ At terskelen er høy har forarbeidene til § 33 forsøkt å avklare ytterligere i forhold til Norges internasjonale forpliktelser:

«(...) bestemmelsen innebærer en lovfesting av den allerede gjeldende praksis og de forpliktelser som påhviler norske myndigheter etter barnekonvensjonen artikkel 3 og 37 bokstav b.»⁵⁸

For hvilke momenter som må vurderes etter § 33 uttales videre:

«Om vilkåret er oppfylt, må vurderes i forhold til lovbruddets art og forholdene ellers. Der andre reaksjonsformer er tilstrekkelige og hensiktsmessige må disse foretrekkes. Som hovedregel bør andre reaksjoner være prøvd overfor lovbrøtteren før ubetinget fengselsstraff idømmes. Men unntaksvis kan slik straff idømmes førstegangsforbrytere. Forutsetningen er at det gjelder en alvorlig straffbar handling.»⁵⁹

Av forarbeidene kan man trekke slutningen om at det er mindre aktuelt å idømme ubetinget fengsel for en førstegangsforbryter enn en gjengangsforbryter. Dette vil drøftes nærmere under punkt 4.

§ 33 er dermed i sin utforming en snever unntaksregel – den begrenser sterkt bruk av fengsel mot barn og bare unntaksvis kan det forsvares å fengsle unge under 18 år, jf. dens ordlyd «særlig påkrevd». Dette samsvarer med forarbeidsuttalelser til § 33 hvor det sies at domstolene må være tilbakeholdne med å bruke ubetinget fengselsstraff overfor unge lovbrøttere, og særlig varsomme med å idømme langvarig fengselsstraff.⁶⁰

3.2 Hva innebærer at terskelen er høy?

⁵⁷ Fornes (2018), s. 262.

⁵⁸ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 258.

⁵⁹ *Ibid*, Prop.135 L (2010-2011) s. 115.

⁶⁰ Prop.135 L (2010-2011) s. 115.

At terskelen for å idømme ubetinget fengselsstraff er høy, gir ikke så mye i seg selv. Dette tilsier en terskel som er høyere enn den «vanlige» terskelen når voksne lovbrøtere dømmes for lignende forhold. Denne forståelsen stemmer med for eksempel Justiskomiteens uttalelser i forarbeidene som også bidrar til tolkningen av § 33:

«Når lovbrøteren er under 18 år, skal vedkommendes alder tillegges vekt i formildende retning av både påtalemyndigheten og av domstolene i forbindelse med utmåling av straff».⁶¹

Dette gir henvisninger til en forholdsmessighetsvurdering. Ved reformen av Grunnloven i 2014 ble Grl. § 94 inntatt, som i første ledd annet punktum lyder:

«Frihetsberøvelsen må være nødvendig og ikke utgjøre et uforholdsmessig inngrep».

Forholdsmessighet ved frihetsberøvelser er altså grunnlovfestet, og ble innført for å stemme overens med en tilsvarende forholdsmessighetsvurdering som følger av EMK artikkel 5, men som gjelder varetektsfengsling og administrativ frihetsberøvelse, og ikke straff.⁶² Straff og frihetsberøvelse er heller ikke problematisert i forarbeidene til Grunnloven § 94 første ledd annet punktum,⁶³ og det kan dermed virke som at forholdsmessighetskravet som følger av § 94 ikke gjelder for straffesaker. Dette stemmer likevel dårlig med at bestemmelsen nettopp tar for seg «frihetsberøvelsen», noe som vil være kjernen i idømmelse av frihetsstraff. Juridisk teori har støttet dette synspunktet om at det må gjelde en forholdsmessighetsvurdering etter § 94 første ledd annet punktum også for frihetsstraff, blant annet begrunnet i hvor generelt utformet bestemmelsen er.⁶⁴

At straffen skal stå i forhold til den straffbare handlingen som er begått, har lenge vært rådende i norsk rett.⁶⁵ Grunnloven § 94 første ledd annet punktum vil derfor være en lovfesting av allerede gjeldende straffutmålingsrett, selv om domstolene oftere bruker Grl. § 104 i sine vurderinger for å belyse drøftelsen av strl. § 33.⁶⁶

Forholdsmessighetskravet vil også gjelde i saker der tiltalte er et barn, og vurderingen vil derfor påvirkes av vedkommende alder. En fengselsstraff overfor et barn vil derfor være uforholdsmessig *før* en slik straff blir tilsvarende uforholdsmessig overfor en voksen som har begått et lignende lovbrudd, og bidrar dermed til forståelsen om at terskelen etter § 33 er høy. Et barn har mer behov

⁶¹ Innst.O.nr.72 (2004–2005) s. 60.

⁶² Gröning mfl., *Frihet, forbrytelse og straff – en systematisk framstilling av norsk strafferett* (2016) s. 89.

⁶³ Dok.nr.16 (2011–2012) s. 116-117.

⁶⁴ Fornes (2018), s. 165, Gröning mfl. (2016) s. 89.

⁶⁵ Gröning mfl. (2016) s. 689.

⁶⁶ Se f.eks. HR-2017-290-A avsnitt 35, LA-2017-112563 og LA-2018-112662.

for individuelle løsninger og tilpasninger, noe som gjør forholdsmessighetsvurderingen ved straffutmåling og -reaksjon for barn videre enn for voksne, noe som går igjen i rettspraksis og forarbeidene der ofte individualpreventive hensyn fremheves når det er snakk om å domfelle et barn.⁶⁷

Videre følger det av FNs barnekonvensjon art 37 bokstav b at:

«the (...) imprisonment of a child (...) shall be used only as a measure of last resort (...)».⁶⁸

Konvensjonen er inkorporert i norsk lov og gjelder således også i norsk lovgivning,⁶⁹ og straffelovens § 33 må derfor tolkes i lys av både art. 37 og Grunnloven § 94.⁷⁰ At fengsel kun skal brukes som «last resort» etter barnekonvensjonen art. 37 bokstav b stemmer overens med tolkingsforståelsen av strl. § 33, der vurderingen om at andre reaksjonsformer må foretrekkes om disse er tilstrekkelige og hensiktsmessige, nevnt innledningsvis under punkt 3.1, er en utledning av barnekonvensjonens krav.

I 2010 uttalte Barnekomiteen i sin anbefaling til Norge at i saker som gjelder spørsmålet om et barn bør idømmes ubetinget fengsel, må retten forsikre seg om at de er «actively pursuing diversion measures for juvenile offenders, wherever appropriate».⁷¹ Uttalelsen tyder på at retten i den enkelte sak må gå inn på hvorvidt en fengselsstraff er forsvarlig eller om alternativer kan tas i bruk – det holder ikke at alternativer til fengsel er tilgjengelige etter loven, dette må vurderes særskilt. At retten gjør dette finnes det en rekke eksempler på fra Høyesterett,⁷² og bidrar til å stadfeste terskelen etter straffeloven § 33 som høy.

Av både straffeloven, Grunnloven og barnekonvensjonen ser man at det er lagt til grunn, med noe forskjellig uttrykksmåte, at det foreligger en høy terskel for å idømme ubetinget fengselsstraff for barn; «særlig påkrevd» i strl. § 33, «nødvendig og ikke utgjøre et uforholdsmessig inngrep» i Grl. § 94 første ledd annet punktum og «last resort» i barnekonvensjonen art. 37 bokstav b. Terskelen må av de lovfestede reglene forstås som høy, til tross for at dette uttrykkes på noe forskjellig vis.⁷³

⁶⁷ NOU 2008:15 s. 23 og 136-137, Prop.135 L (2010-2011) s. 102 og 105. Rt. 2007 s. 252 avsnitt 13, Rt. 2005 s. 29 avsnitt 18, Rt. 2004 s. 804 avsnitt 25.

⁶⁸ FNs barnekonvensjon art. 37 bokstav b.

⁶⁹ Lov 1. august 2003 nr. 86.

⁷⁰ Fornes (2018) s. 262.

⁷¹ CRC/C/NOR/CO/4 avsnitt 58.

⁷² HR-2017-290-A avsnitt 34 flg., HR-2016-1364-A avsnitt 21 flg. hvor de samme vurderingene anvendes i HR-2016-1365-A, Rt. 2013 s. 1121 avsnitt 10, Rt. 2004 s. 804 avsnitt 18.

⁷³ Fornes (2018) s. 262.

For å nærmere angi hva som ligger i denne høye terskelen, må bestemmelsene ovenfor ses i sammenheng med lovgivningen som åpner for andre reaksjoner enn fengsel. Gjennom å tolke vilkårene for ungdomsstraff vil terskelen ytterligere presiseres og grensedragningen mellom de to straffartene i større grad ta form.

4 Vilkår for idømmelse av ungdomsstraff

For at en ungdom eller et barn skal idømmes ungdomsstraff, må flere vilkår opplistet i strl. § 52 a være oppfylt.

Lovbryteren må være «under 18 år på handlingstidspunktet», jf. § 52 a bokstav a. Straffebudet tar dermed sikte på å omfavne målgruppen barn mellom 15 og 18 år, ettersom den strafferettslig lavalder i norsk rett er satt til 15 år.⁷⁴ «På handlingstidspunktet» tilsier at den alderen lovbyteren var da lovbruddet fant sted er den som må legges til grunn. Begås lovbruddet før fylte 18 år, kan likevel den unge dømmes til ungdomsstraff om idømmelse skjer etter 18 årsdagen.⁷⁵

Den unge lovbyteren må også ha «bosted i Norge», jf. § 52 a bokstav c, for at ungdomsstraff skal idømmes. Vilkårets begrunnelse skyldes at det er vanskelig med tett oppfølging under straffegjennomføringen om den domfelte ikke bor i Norge.⁷⁶ I tillegg må «bosted» forstås slik at det må innebære en bosetting av en viss varighet, både i den forstand at vedkommende har bodd i Norge en viss tid, samt at dette er ment å vare framover.⁷⁷ Om lovbyteren har norsk statsborgerskap eller ikke, er uvesentlig, men dersom vedkommende er utvist eller pålagt å forlate landet, vil ungdomsstraff normalt ikke anvendes.⁷⁸

Videre følger det av § 52 a bokstav c at idømmelse av ungdomsstraff er betinget av et «samtykke» fra lovbyteren. Er lovbyteren under 18 år på domstidspunktet, kreves det innhenting av samtykke fra verge eller forelder, i tillegg til lovbyterens eget samtykke.⁷⁹ Samtykkekravet er et absolutt vilkår, da det er ønskelig at lovbyteren er motivert i forkant av gjennomføringen av ungdomsstraff.⁸⁰ Samtykket skal være frivillig avgitt, godt informert og omfatte det saksforhold vedkommende domfelles for.⁸¹ Er lovbyteren derimot umotivert for å gjennomføre slik straff, eller viser manglende evne på å ta ansvar for sine handlinger, kan ungdomsstraff anses uanvendelig selv om vilkårene ellers er oppfylt.⁸²

⁷⁴ Straffeloven § 20 første ledd bokstav a.

⁷⁵ Prop.135 L (2010-2011) s.114.

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ Sæther, K.E., «UNGDOMSSTRAFF, UNGDOMSOPPFØLGING, OPPFØLGING I KONFLIKTRÅD – FORELØPIGE RETNINGSLINJER», *Riksadvokaten* (2015) s. 5.

⁷⁹ *Ibid.*, se også konfliktrådsloven § 11 andre ledd første punktum.

⁸⁰ Prop.135 L (2010-2011) s.110 og 117.

⁸¹ Sæther (2015) s. 5.

⁸² Se eksempelvis LG-2018-24847 og LA-2016-84522, begge under «Straffutmåling».

Videre må ungdommen ha begått «gjentatt eller alvorlig kriminalitet» etter § 52 a bokstav b. Ordlyden tilsier at det må foreligge en viss alvorlighet i kriminaliteten som er begått, eller at kriminaliteten har forekommet ved flere anledninger. Med andre ord foreligger det en terskel i ordlyden som må overgås for at ungdomsstraff kan idømmes. Er ikke denne terskelen overgått, må mildere straffereaksjoner tas i bruk, og bokstav b viser dermed den nedre grensen for bruken av ungdomsstraff.⁸³

Hva som ligger i begrepet «gjentatt eller alvorlig kriminalitet», er etter forarbeidene forbeholdt straffebud med en øvre strafferamme på fengsel i 3 år eller mer.⁸⁴ Om lovbruddet har mildere strafferammer, skal det altså ikke anses som «alvorlig kriminalitet», i alle fall ikke der det er snakk om ett lovbrudd.⁸⁵ «Gjentatt» må etter forarbeidene tolkes vidt, og det vil i den enkelte sak kunne være tilstrekkelig med to lovbrudd for at kriminaliteten anses som gjentakende.⁸⁶ Dette må likevel være avhengig av saksforhold og lovbruddstypen, og det kan dermed tenkes at flere mindre alvorlige lovbrudd ikke vil anses som «gjentatt eller alvorlig kriminalitet».⁸⁷ Likevel anses vilkåret i utgangspunktet oppfylt når den siktede enten er tidligere straffedømt eller når det i samme sak er flere straffbare forhold som skal pådømmes sammen.⁸⁸

I § 52 a bokstav d følger det et siste vilkår om at ungdomsstraff bare kan idømmes om «hensynet til straffens formål ikke med tyngde taler mot en reaksjon i frihet», som er helt grunnleggende i spørsmålet om grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel, og stadfester forståelsen av straffeloven § 33 om at terskelen for å idømme ubetinget fengsel er høy.

Ordlyden illustrerer grensen mot ubetinget fengselsstraff, altså den øvre grensen for bruk av ungdomsstraff. En straff i frihet, slik ungdomsstraff er, må ikke «med tyngde» gå på tvers av hensynet til straffens formål. «Med tyngde» understreker at det skal noe til for at det skal anses nødvendig å idømme ubetinget fengsel.⁸⁹ Dette blir en helhetsvurdering i den enkelte sak der Høyesterett har lagt føringer for hvordan vilkåret skal tolkes, der allmennpreventive og individualpreventive hensyn må veies opp mot hverandre.

⁸³ Prop.135 L (2010-2011) s. 163.

⁸⁴ *Ibid.*, s. 164.

⁸⁵ Busch, T.A., «UNGDOMSSTRAFF – OPPDATERTE RETNINGSLINJER», *Riksadvokaten* (2017) s. 2.

⁸⁶ Prop.135 L (2010-2011) s. 164

⁸⁷ Rt. 2013 s. 67 avsnitt 17.

⁸⁸ Busch, T.A. (2017), s. 2.

⁸⁹ Prop.135 L (2010-2011) s. 164.

I HR-2016-1364-A legger Høyesterett til grunn at utgangspunktet for tolking av vilkåret først og fremst settes etter lovbruddets alvorlighet, der drap og vold med døden til følge er typiske eksempler hvor lovbruddet er så alvorlig at fengselsstraff er vanskelig å omgå.⁹⁰ Det samme gjelder for alvorlige seksuallovbrudd.⁹¹ Dette innebærer likevel ikke at ungdomsstraff er utenkelig som straffereaksjon i slike saker, all den tid vurderingen av vilkåret etter § 52 a bokstav d beror på en skjønnsmessig vurdering av sakens forhold. Om de alvorligste lovbruddene har riksadvokaten uttalt:

«(...) bestemmelsen omfatter et bredt spekter av handlinger som er ulike både i karakter og omfang, og at den konkrete vurderingen som alltid skal foretas etter § 52 a første ledd bokstav d i enkelte tilfeller likevel bør resultere i påstand om ungdomsstraff.»⁹²

Det holdes dermed åpent at også de alvorligste lovbruddene kan svares med ungdomsstraff. HR-2016-1364-A gjaldt et seksuallovbrudd, men de samme momentene som her påpekes i avsnitt 32, sammenholdt med forarbeidenes uttalelser om at det må foretas en skjønnsmessig helhetsvurdering hvor blant annet lovbruddets art og grovhet, ungdommens alder, konkrete behov og risikonivå⁹³ også vil gjelde for andre lovbrudd. Voldslovbrudd kan dermed eksempelvis også svares med ubetinget fengsel, selv om strafferammene generelt for slike lovbrudd er lavere enn for drap- og de grove seksuallovbruddene.

At momentene opplistet i HR-2016-1364-A avsnitt 32 og forarbeidene⁹⁴ gjør seg gjeldende for alle lovbrudd, innebærer likevel ikke at de gjør seg gjeldende i like stor grad for alle saksforhold. For vektingen og betydningen av momentene for ulike typetilfeller denne oppgaven drøfter, vises det til kapittel 5.2 og 5.3 der dette problematiseres i ulike domsavgjørelser.

⁹⁰ HR-2016-1364-A. avsnitt 32.

⁹¹ *Ibid*, avsnitt 35.

⁹² Busch, T.A. (2017), s. 3.

⁹³ Prop.135 L (2010-2011) s. 115

⁹⁴ *Ibid*.

5 Nærmere om grensedragningen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel

5.1 Utgangspunktet i norsk rett

I det følgende vil jeg drøfte hvor utgangspunktet for grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel står i dag i norsk rett. Til tross for at det foreligger en høy terskel for å idømme barn ubetinget fengselsstraff,⁹⁵ vil dette likevel anses nødvendig i visse situasjoner. Idømmelse av en straffereaksjon er betinget av lovbruddet som er begått, både når det er snakk om en lovbrøyer som er en voksen eller et barn.

Terskelen for å idømme ulike straffereaksjoner overfor barn er derimot en annen enn for voksne; i saker som gjelder barn vil reaksjonsvalget påvirkes av at tiltalte faktisk er et barn.⁹⁶ Hvilke avveininger og hensyn som må vektlegges i en vurdering av om et barn skal idømmes ubetinget fengselsstraff eller ungdomsstraff, legger både barnekonvensjonen, straffeloven og forarbeider føringer for, sammen med rettspraksis som nøyere fortolker og anvender disse retningslinjene.

Momentene som kan utledes av disse rettskildene har Høyesterett som tidligere nevnt hovedsakelig fastsatt etter den straffbare handlingen som vil danne utgangspunktet i valget av straffereaksjon, men at det avgjørende må være de konkrete omstendigheter⁹⁷ der ungdommens alder, konkrete behov og risikonivå kan spille inn i vurderingen.⁹⁸

Straffenivået for barn generelt ved ulike lovbrudd styres i første omgang av en forholdsmessighetsvurdering, der mildere lovbrudd skal straffes mildere enn mer alvorlige lovbrudd som skal straffes strengere.⁹⁹ Som nevnt under punkt 3.2 setter Grunnloven og barnekonvensjonen skranker for idømmelse av en uforholdsmessig straff. Barnekonvensjonen er en del av norsk rett og har således forrang ved motstrid.¹⁰⁰

Når retten skal avgjøre bruk av ubetinget fengselsstraff etter strl. § 33, som begrenser bruk av fengselsstraff overfor barn til tilfellene hvor det er «særlig påkrevd», vil altså vurderingen av

⁹⁵ Se punkt 3.2 og 4.

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ Rt. 2013 s. 67 avsnitt 17, Rt. 2012 s. 34 avsnitt 22.

⁹⁸ HR-2016-1364-A, avsnitt 34, Prop.135 L (2010-2011) s. 115.

⁹⁹ Gröning mfl. (2016) s. 688-689.

¹⁰⁰ Menneskerettighetsloven § 3.

lovbruddets art og grovhet være sentralt for reaksjonsvalget.¹⁰¹ Det er nettopp dette som gjør det interessant å studere ulike lovbrudd og typetilfeller.

5.1.1 Forholdet ungdomsstraff og samfunnsstraff

Siden ungdomsstraff er en fersk tilføyning i norsk straffelovgivning, kan det gi bidrag til hvor grensen går mellom denne og ubetinget fengsel ved å se på idømmelse av samfunnsstraff før ungdomsstraff ble en del av norsk rett. Ungdomsstraff er ment å skulle erstatte tilfeller i det øvre sjiktet av samfunnsstraff og nedre sjiktet av ubetinget fengsel.¹⁰² Forut for ungdomsstraffens ikrafttredelse i norsk rett må derfor Høyesteretts uttalelser om hvor grensen mellom samfunnsstraff og ubetinget fengsel går drøftes og tas hensyn til ved grensedragningen i dag mellom ungdomsstraff og ubetinget fengselsstraff.

Av strl. § 52 a bokstav d følger det at «hensynet til straffens formål ikke med tyngde taler mot en reaksjon i frihet».¹⁰³ Tilsier straffens formål at en reaksjon i frihet med tyngde ikke kan anvendes, må i stedet en fengselsstraff idømmes. Vilkåret er lignende vilkåret for samfunnsstraff etter strl. § 48 første ledd bokstav b, der det følger at samfunnsstraff kan idømmes i stedet for fengselsstraff når «hensynet til straffens formål ikke taler mot en reaksjon i frihet». Det er likevel en vesensforskjell på vilkårene, nemlig at det kan idømmes ungdomsstraff når det «ikke med tyngde» taler mot en reaksjon i frihet. «Med tyngde» er tatt inn i vilkåret for å understreke at om en lovbrøyer kvalifiserer til ungdomsstraff skal det særlig mye til for at det er nødvendig å idømme ubetinget fengsel.¹⁰⁴

Før 2010 var Høyesterett forsiktig med å idømme samfunnsstraff i tilfeller der den alternative straffen ville vært ubetinget fengsel i mer enn ett år om man så bort ifra at tiltalte var et barn under 18 år på gjerningstidspunktet.¹⁰⁵ Rt. 2010 s. 1313 markerte en endring fra denne tidligere praksisen, hvor en 17-åring hadde utført et ran. Tingretten idømte tre års fengsel hvorav halvparten betinget, mens lagmannsretten idømte to og et halvt års fengsel hvorav ett og et halvt år betinget.¹⁰⁶

Høyesterett uttaler at det ikke er tvilsomt at straffen «normalt ville bli ubetinget fengsel i flere år, slik tingretten og lagmannsretten har lagt til grunn».¹⁰⁷ Denne uttalelsen sammenholdt med at Høyesterett ved siden av samfunnsstraff på 420 timer idømte 17-åringen to år og seks måneder

¹⁰¹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 435.

¹⁰² Prop.57 L (2013-2014) s. 8

¹⁰³ Se punkt 4.

¹⁰⁴ HR-2016-1364-A avsnitt 38, HR-2017-579-A avsnitt 20, Prop.135 L (2010-2011) s. 164.

¹⁰⁵ Fornes (2018) s. 303. Se også Rt. 2010 s. 1313 avsnitt 11.

¹⁰⁶ Se TOSLO-2009-126711 og LB-2009-186976.

¹⁰⁷ Rt. 2010 s. 1313 avsnitt 6.

subsidiær fengselsstraff, tilsier at den samlede alternative fengselsstraffen ville vært betraktelig lengre enn ett år. Det samme antar jeg også ville gjaldt den ubetingede delen av fengselsstraffen, da Høyesterett også uttaler:

«Det er ikke tvilsomt at domfeltes lave alder på gjerningstiden kan tilsi samfunnsstraff, selv ved nokså lange alternative fengselsstraffer.»¹⁰⁸

Avgjørelsen tilsier at terskelen for å idømme samfunnsstraff overfor barn ble senket, mens terskelen for å idømme ubetinget fengsel økte tilsvarende; etter dommen skal det mer til for at et barn idømmes ubetinget fengsel enn før. At Høyesterett foretok dette tilsynelatende plutselige skiftet, kan antas å være begrunnet i en større bevisstgjøring om innholdet og forpliktelsene Norge har etter FNs barnekonvensjon.¹⁰⁹ Det forelå i tillegg allerede et ønske fra lovgiver om å redusere bruk av ubetinget fengsel mot barn¹¹⁰ og økt bruk av samfunnsstraff.¹¹¹

En avveining av straffens formål vil derfor være sentralt når en straffereaksjon skal velges, både i vurderingen av ungdomsstraff og samfunnsstraff. Det som skiller de to reaksjonene er at det skal mer til for at ungdomsstraff ikke skal anvendes til fordel for ubetinget fengsel, enn for at samfunnsstraff ikke skal kunne anvendes. Om ungdomsstraff kan idømmes kommer således an på hvor alvorlig handlingen er. Er den for alvorlig vil ubetinget fengsel måtte anvendes siden straffens formål da med tyngde vil tale mot en frihetsreaksjon.¹¹²

Høyesteretts skifte for økt bruk av samfunnsstraff og høyere terskel for å idømme ubetinget fengsel etter Rt. 2010 s. 1313, preger også rettstilstanden i dag. Høyesterett må forholde seg til denne grensedragningen når ungdomsstraffens øvre grense skal trekkes etter strl. § 52 og ubetinget fengsels nedre grense trekkes etter § 33, med barnekonvensjonen og Grunnloven som gir sine respektive bidrag til denne vurderingen. Dette setter utgangspunktet for hvor grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel går.

5.1.2 Den videre framstilling

¹⁰⁸ *Ibid.*, avsnitt 8.

¹⁰⁹ Prop.135 L (2010-2011) s. 14.

¹¹⁰ NOU 2008:15 s. 9.

¹¹¹ Ot.prp.nr.31 (2006-2007) s. 54.

¹¹² Se HR-2016-1364-A avsnitt 40, HR-2016-1365-A avsnitt 19, LB-2015-7341, LA-2017-51203, LG-2017-18376 og LE-2018-163327 hvor lovbruddet var for alvorlig til at ungdomsstraff kunne anvendes.

I framstillingen videre velger jeg å ta for meg drap og voldslovbrudd. FNs barnekonvensjon er generelt restriktiv i å åpne for bruk av fengselsstraff overfor barn, men de nevnte lovbruddene er typiske lovbrudd hvor også konvensjonen vil åpne for slik straff.¹¹³ At det følger av barnekonvensjonen at fengsel kun kan benyttes «as a measure of last resort», tilsier etter sin ordlyd å nettopp åpne for bruk av fengsel overfor barn ved de alvorligste lovbruddene.¹¹⁴

Barn begår drap svært sjeldent,¹¹⁵ men vil for leseren demonstrere et lovbrudd der ubetinget fengsel er det klare utgangspunktet som straffereaksjon. Likevel finnes det eksempler fra rettspraksis der lovbrudd begått av barn som har ført til andres død likevel ikke har blitt straffet med ubetinget fengsel.¹¹⁶ Strafferammene for drap ble skjerpet ved at økning av minstestrafen fra 6 til 8 år ved vedtakelsen av loven i 2005, samt for straffeloven 1902 § 233 i 2010.¹¹⁷

Strafferammene for voldslovbrudd ble også skjerpet ved vedtakelsen av straffeloven 2005,¹¹⁸ samtidig som terskelen for å idømme barn ubetinget fengsel har økt de senere år.¹¹⁹ Dette sammen med at voldslovbrudd er et av de lovbruddene barn under 18 år begår mest,¹²⁰ gjør det til et interessant lovbrudd å drøfte når grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel skal trekkes.

I oppgaven vil alle drapssaker begått av barn under 18 år fra Høyesterett og lagmannsretten fra 2010 til i dag analyseres, herunder forsettlige, overlagte og uaktsomme drap. Noen unntak nevnes for å vise spesielle sakstiltfeller som ikke har forekommet etter 2010.¹²¹ Saker om voldslovbrudd fra Høyesterett vil også ses på tilbake til 2010, mens lagmannsrettsdommer vil begrenses fra 2014 til i dag. Ungdomsstraff er en ny straffart, men har rullet å etablere seg i lagmannsretten siden ikrafttreddelsen i 2014, og 2014 blir derfor et naturlig utgangspunkt for oppgavens vurderinger av lagmannsrettspraksis.

Grunnen til at 2010 velges som et punkt hvor dommer fra før dette ikke vil tas i betraktning, er for det første fordi Høyesterett her skiftet terskelen for å idømme ubetinget fengsel for barn.¹²² I tillegg

¹¹³ Fornes (2018) s. 261.

¹¹⁴ CRC/C/15/Add.126 28. juni 2000.

¹¹⁵ SSB, Kriminalstatistikk (nettressurs) nr. 2 som viser at svært få drap begått av barn mellom 15 og under 18 år har forekommet siden 2005. Domsavgjørelser som sannsynligvis ikke er inkludert av SSB i denne statistikken er HR-2017-290-A, LA-2017-112563 og LA-2018-112662.

¹¹⁶ Se punkt 5.2.3 og 5.2.4.

¹¹⁷ Lov 25. juni 2010 nr. 46.

¹¹⁸ Lov 19. juni 2009 nr. 74, lov 25. juni 2010 nr. 46.

¹¹⁹ Fornes (2018) s. 381, Rt. 2010 s. 1313. Se ellers punkt 5.1-5.1.1.

¹²⁰ SSB, Kriminalstatistikk (nettressurs) nr. 1.

¹²¹ Se punkt 5.2.3 og 5.2.4.

¹²² Se punkt 5.1.1.

har strafferammene for voldslovbrudd blitt skjerpet i nyere tid, både for straffeloven 2005 i 2009 og for straffeloven 1902 i 2010.¹²³ Dette gjør at å se på domsavgjørelser fra før 2010 ikke vil være like interessant.

5.2 Drap

I Norge råder en felles oppfatning om at drap er den mest alvorlige handlingen et menneske kan utføre, noe forarbeidene til straffeloven 2005 stadfester:

«Et menneskes liv er det høyeste individuelle rettsgodet vår rettsorden beskytter. Tapet av et menneskeliv er uerstattelig, og det har ofte store konsekvenser for pårørende. Drap er derfor den alvorligste integritetskrenkelsen.»¹²⁴

Med den vurderingen som jeg tidligere har skissert som er gjeldende når domstolen skal bestemme om et barn skal dømmes til ungdomsstraff eller ubetinget fengsel,¹²⁵ er det ingen hovedregel etter loven at et barn som har utført drap *skal* idømmes ubetinget fengsel. Men som forarbeidene til ungdomsstraff viser, kan det likevel i de alvorligste sakene vanskelig unngås:

«Utvalget peker på at enkelte lovbrudd i seg selv normalt vil være av en slik alvorlighetsgrad at fengselsstraff vanskelig kan erstattes av alternativer. Dette vil i første rekke være de tilfeller der barn har begått drap (...)»¹²⁶

Det eksisterer ingen tilfeller fra Høyesteretts praksis fra de siste 50 år hvor barn som er dømt for forsettlig drap er straffet med noe annet enn ubetinget fengsel.¹²⁷

For å klarlegge hvor grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel går for drap, vil flere dommer drøftes i det følgende.

5.2.1 Overlagt og forsettlig drap

Overlagt og forsettlig drap har en strafferamme fra 8 til 21 års fengsel etter straffeloven § 275. Strafferammene for lovbrudd begått av barn er imidlertid annerledes enn for voksne, og begrenses til maksimalt 15 år etter straffeloven § 33 andre punktum. Likevel er § 275 av en så høy

¹²³ Lov 19. juni 2009 nr. 74, lov 25. juni 2010 nr. 46.

¹²⁴ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s. 183.

¹²⁵ Se punkt 4.

¹²⁶ Prop.135 L (2010-2011) s. 113

¹²⁷ Fornes (2018) s. 407.

strafferamme at den i seg selv tilsier at ungdomsstraff ikke er aktuelt for dette lovbruddet, da ungdomsstraff er ment å erstatte tilfellene i øvre sjikt av samfunnsstraff og nedre sjikt av ubetinget fengsel.¹²⁸ Dette stemmer overens med det Høyesterett har lagt til grunn i eksempelvis HR-2016-1364-A, hvor utgangspunktet for tolking av vilkåret i straffeloven § 52 a bokstav d først og fremst settes etter lovbruddets alvorlighet.¹²⁹

I HR-2017-290-A ble en jente som var 15 år og 1 måned gammel da hun drepte en nattevakt på en barnevernsinstitusjon, dømt til 9 års forvaring for overlagt drap. På drapstidspunktet var hun så vidt over den kriminelle lavalder på 15 år,¹³⁰ og aldri tidligere i Norge hadde et barn blitt idømt forvaringsstraff.¹³¹ Hun drepte nattevakten ved kvelning og flere knivstikk.¹³² Førstvoterende drøfter hvorvidt det finnes alternativer til fengselsstraff, og anerkjenner hennes unge alder:

«Så unge personer skal bare dømmes til fengselsstraff «når det er særlig påkrevd», og straffen kan ikke overstige 15 år, jf. straffeloven 1902 § 18. (...) Av barnekonvensjonen artikkel 37 bokstav b følger at frihetsberøvelse av barn bare skal benyttes som «en siste utvei (...)».¹³³

Videre i avsnitt 37 uttales det:

«Selv om fengsling bare skal skje når det er særlig påkrevd og hensynet til barnets rehabilitering i disse sakene skal stå i forgrunnen, er det klart at man i en så alvorlig sak som denne, må reagere med frihetsberøvelse.»

Til tross for at jenten kun så vidt hadde bikket 15 år, er det ingen tvil for dommerne at noe mildere enn fengselsstraff er uaktuelt. Drapet skjedde 28. oktober 2014, etter ungdomsstraff trådte i kraft,¹³⁴ men den nye straffereaksjonen nevnes ikke i dommen og illustrerer at vi her befinner oss i øvre sjikt av tilfellene for ubetinget fengselsstraff, også for et barn.

I LA-2017-112563 ble en gutt som var 15 og et halvt år gammel da han drepte en bekjent og en tilfeldig forbipasserende, dømt til 11 års fengsel for to forsettlig drap. Som i dommen nevnt

¹²⁸ Prop.57 L (2013-2014) s. 8.

¹²⁹ HR-2016-1364-A, avsnitt 32.

¹³⁰ Straffeloven § 20 bokstav a.

¹³¹ HR-2017-290-A, avsnitt 76.

¹³² *Ibid*, avsnitt 27-28.

¹³³ *Ibid*, avsnitt 35.

¹³⁴ *Ibid*, avsnitt 23, se ellers punkt 1.1.

ovenfor var også tiltalte i dette tilfellet kun så vidt bikket den kriminelle lavalder. Gutten drepte de to ofrene med til sammen 60 knivstikk.¹³⁵ Ungdomsstraff nevnes heller ikke her.

Et annet tilfelle fra lagmannsretten er LA-2018-112662 hvor en jente som på gjerningstidspunktet var 15 og et halvt år gammel drepte en kvinne og forsøkte å drepe en annen på et kjøpesenter. Hun planlagte å drepe noen denne dagen, men ofrene som ble påført livstruende knivstikkskader var tilfeldige utvalgte. Lagmannsretten la til grunn at drapet og drapsforsøket ville for en voksen person gitt fengsel i 21 år.¹³⁶ Det nevnes at forholdene isolert sett ville gitt dom på ungdomsstraff, men at drapet og drapsforsøket gjør at fengselsstraff er nødvendig.¹³⁷ Straffen ble satt til 12 års fengsel for overlagt drap og overlagt drapsforsøk.

Felles for alle de ovennevnte sakene er at det er snakk om barn som alle er svært nære grensen for den kriminelle lavalder, men likevel er det nokså klart at ubetinget fengsel er eneste straffalternativ. Dette må begrunnes i lovbruddets alvorlighet, som i seg selv tilsier at noe annet enn ubetinget fengselsstraff ikke er nærliggende å idømme, gjenspeilet i den høye strafferammen for drap. Selv om de tiltalte er svært unge barn, anser retten det som støtende for samfunnet om de skulle blitt idømt noe annet enn ubetinget fengsel. I forsettlig og overlagte drapssaker vil dermed momenter som lovbrøterens alder, konkrete behov og risikonivå overskygges av et sterkt allmennpreventivt hensyn som det skal svært ekstraordinære momenter til for å overgå for at en mildere reaksjonsfastsettelse skal vurderes.

5.2.2 Spesielle omstendigheter

Det kan likevel tenkes spesielle tilfeller der drap kan svares med idømmelse av mildere straffereaksjoner enn ubetinget fengsel. Foreligger omstendigheter som at et barn har psykiske lidelser som gjør at oppfattelsen av gitte situasjoner blir misforstått eller feiltolket, gjerne sammen med at en av de opplistede straffradragsgrunnene i strl. § 80 gjør seg gjeldende, kan dette være momenter som veier så tungt at idømmelse av ubetinget fengsel ikke er nærliggende.¹³⁸

LB-2018-89084 illustrerer et tilfelle av drapsforsøk begått av et barn med lettere psykiske lidelser og barneautisme. Den tiltalte gutten var 17 år og 3 måneder gammel på gjerningstidspunktet da han med over 50 knivstikk forsøkte å drepe en tilfeldig annen. Gutten hadde fått påvist å ha

¹³⁵ LA-2017-112563, under «Lagmannsrettens vurdering: straffespørsmålet».

¹³⁶ LA-2018-112662, under «Straffutmåling».

¹³⁷ LA-2018-112662, under «Straffutmåling».

¹³⁸ Fornes (2018) s. 407-408.

barneautisme og en lettere psykisk utviklingshemming. Han hadde også tidligere blitt idømt samfunnsstraff og betinget fengsel. Dette sammen med lovbruddets alvor gjør at retten kort nevner ungdomsstraff i dommen og at en slik reaksjon er utelukket.¹³⁹

Retten legger til grunn at straff for en voksen person for lovbruddet i saken ville vært åtte års fengsel.¹⁴⁰ I lys av strl. § 33 som begrenser bruk av fengsel overfor barn, sammen med at straffeloven § 80 g gjør seg gjeldende i saken, fant retten det passende med en fengselsstraff på fire år, med dissens 5-2 til at det ikke skulle idømmes forvaring.

Til tross for at tiltalte hadde en psykisk utviklingshemming, barneautisme, samt at en av straffradragsgrunnene i strl. § 80 gjorde seg gjeldende, var dette ikke tilstrekkelig som momenter for retten til at ungdomsstraff var aktuelt i saken. Grunnigvende for dette virker å være lovbruddets alvor, som i seg selv med sine høye strafferamme tilsier at noe annet enn ubetinget fengsel ikke er aktuelt. Spesielle momenter gjorde seg som sagt gjeldende i saken, men dette var ikke nok for retten til at utgangspunktet alvorheten av lovbruddet setter for reaksjonsfastsettelsen ble forflyttet. For at et lignende saksforhold skal nedsettes til en mildere straffart enn fengsel, kreves det sannsynligvis ytterligere spesielle forhold som gjør at barnet har hatt en så begrenset forståelse av situasjonen at reaksjonsvalget blir noe annet enn fengsel.¹⁴¹

Saken ble anket til Høyesterett og påtalemyndighetens anke ble behandlet 2. mai 2019 i HR-2019-832-A hvor hovedspørsmålet var om gutten kunne idømmes forvaringsstraff for drapsforsøk. Faren for gjentakelse av alvorlige voldslovbrudd trekkes her fram som avgjørende, og førstvoterende mener at det finnes ingen alternative måter å ivareta samfunnsvernet på.¹⁴² Straffen ble 4 års forvaring.

Tiltalte i saken hadde klart forsøkt å drepe offeret og det var kun flaks at han ikke omkom.¹⁴³ Drøftelsene som kan trekkes ut fra den kan derfor likestilles med drap. Til tross for at tiltalte var et barn på gjerningstidspunktet, hadde en psykisk utviklingshemming, barneautisme, samt at straffradragsgrunnen i strl. § 80 bokstav g gjorde seg gjeldende, ble likevel forvaringsstraff idømt. Dette gjenspeiler tilbake på momentene som etter Høyesterett skal vurderes i avgjørelsen av om et barn kan idømmes ungdomsstraff eller ubetinget fengsel, der dette hovedsakelig skal vektlegges

¹³⁹ LB-2018-89084, under «Om ubetinget fengselsstraff kan anvendes overfor tiltalte».

¹⁴⁰ LB-2018-89084, under «Om fengselsstraffens lengde».

¹⁴¹ Fornes (2018) s. 408.

¹⁴² HR-2019-832-A, avsnitt 83.

¹⁴³ *Ibid*, avsnitt 16.

etter lovbruddets art og grovhet, ungdommens alder, konkrete behov og risikonivå.¹⁴⁴ Risikonivået i foreliggende sak fikk avgjørende betydning, og sammenholdt med alvorheten av lovbruddet gjorde dette at fengselsstraff med forvaring var nødvendig. Dette overskygget de ellers tidligere nevnte formildende omstendighetene rundt tiltaltes forståelse av situasjonen og veier ikke tungt nok som momenter til å forflytte terskelen ned mot ungdomsstraff.

Et lignende tilfelle om spesielle omstendigheter, finner man i Rt. 2011 s. 774 hvor en 17 år og 9 måneder gammel gutt drepte sin egen far i rusutløst psykose etter hasjrøyking. Han hadde aldri tidligere opplevd noe lignende, og denne mentale tilstanden ble ansett formildende i vurderingen av om «særdeles skjærpene Omstændigheder» etter straffeloven 1902 § 233 annet ledd annet punktum forelå.¹⁴⁵ Til tross for at spesielle omstendigheter forelå, var fengsel uunngåelig.¹⁴⁶

Videre var det også en formildende omstendighet at det var tiltaltes egen far han hadde drept, jf. straffeloven § 78 bokstav g.¹⁴⁷ Til tross for dette og øvrige spesielle omstendigheter, ble straffen satt til ubetinget fengsel i 7 år. Dommen ble avsagt før ungdomsstraff trådte i kraft, men samfunnsstraff nevnes ikke. Det er dermed tydelig at vi befinner oss her i det øvre området av bruk av ubetinget fengsel.

Saken viser likevel at spesielle momenter og omstendigheter som begrenser et barns forståelse og opplevelse av en situasjon vil kunne vektlegges i formildende retning under straffutmåling, og vektlegges som momenter som i en viss grad senker utgangspunktet lovbruddets alvor i seg selv tilsier. Men som i saken nevnt ovenfor i HR-2019-832-A må det *ytterligere* spesielle forhold til for at et drap skal svares med annet enn ubetinget fengselsstraff og nærme seg grensen mot ungdomsstraff.

5.2.3 Sykehusdrapet – unntaket som bekrefter regelen?

En sak som skiller seg ut blant drapssaker begått av barn er det såkalte Sykehusdrapet LA-2003-19998 hvor en far ble knivdrept av to av sine barn mens han var innlagt på sykehus. Saken er fra før ungdomsstraff ble en del av norsk rett, men drøftes likevel for sitt svært spesielle saksforhold.

¹⁴⁴ HR-2016-1364-A, avsnitt 34. Se også Prop.135 L (2010-2011) s. 115 og punkt 4.

¹⁴⁵ Rt. 2011 s. 774 avsnitt 19. Straffeloven 1902 § 233 skilte mellom drap og grovt drap i første og annet ledd, men er i straffeloven 2005 § 275 videreført uten realitetsendringer selv om dette spesifikke skillet er fjernet. Se Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s. 431.

¹⁴⁶ Rt. 2011 s. 774 avsnitt 25.

¹⁴⁷ *Ibid*, avsnitt 29.

Far hadde i store deler av barnas liv mishandlet dem og mor, gjennom fysiske og seksuelle overgrep, samt truet med vold og drap av hele familien. Dette sammen med en sterk grad av overvåking og kontroll, førte til at sønnen på 15 år og datteren på 19 år utførte drapet. Den andre datteren på 17 år og moren ble tiltalt for medvirkning til overlagt drap.

I tingretten ble alle de tiltalte frikjent.¹⁴⁸ Saken ble anket til lagmannsretten som sa seg uenige med tingrettens konklusjon, og mente at selv om situasjonen hadde et nødvergelignende preg hadde familiens beslutning om å drepe faren overgått det som var nødvendig. Alle tre barna ble dømt for overlagt drap, mens moren ble frikjent.

I sin vurdering av straffeutmåling slår retten fast at praksis fra Høyesterett viser at overlagt drap regelmessig straffes med lange ubetingede fengselsstraffer,¹⁴⁹ men anerkjenner videre at saksforholdet i saken er meget spesielt:

«Forholdene i denne saken skiller seg imidlertid ellers, så langt lagmannsretten kan se, markert fra de saker om overlagt drap Høyesterett tidligere har hatt til behandling.»¹⁵⁰

Videre uttaler retten at hensynet til allmennprevensjon ikke kan gjøre seg gjeldende i like stor grad i denne saken som i saker ellers om overlagt drap, da familien hadde vært utsatt for et umenneskelig regime preget av daglig vold og trusler over lang tid.

For den 15 år gamle sønnens del nevnes FNs barnekonvensjon og at fengsel overfor barn kun skal benyttes som siste utvei, jf. barnekonvensjonen art. 37 bokstav b. Han hadde sammen med den 19 år gamle datteren utførte selve drapet. I lys av konvensjonen kom likevel retten til at ubetinget fengsel ikke kunne idømmes, og straffen ble satt til tre års betinget fengsel.

Datteren på 17 år hadde medvirket til drapet ved å overlevere kniver til sine søsken som de brukte til å gjennomføre drapet. Retten nevner at mye av de samme hensyn gjør seg for henne gjeldende som for broren på 15. Straffen ble satt til betinget fengsel i fire år.

Datteren som var 19 år fikk 6 års fengsel, hvorav 5 år betinget.

¹⁴⁸ Nedenes tingrett dom 13. november 2003, saksnr. 03-00272 M.

¹⁴⁹ LA-2003-19998, under lagmannsrettens straffutmåling.

¹⁵⁰ *Ibid.*

For både 15- og 17-åringen nevnes strl. 1902 § 55 som begrenser bruk av fengsel overfor barn under 18 år, som tilsvarer dagens strl. 2005 §§ 33, 78 bokstav a og 80 bokstav i.

Dommen er unik når det gjelder overlagt drap begått av barn under 18 år på handlingstidspunktet, og er etter mitt kjennskap den eneste i sitt slag.¹⁵¹ Det ble fremmet anke for Høyesterett av påtalemyndigheten for straffutmålingen for søsteren på 19 år, som senere har blitt kritisert.¹⁵² Anken ble nektet fremmet.¹⁵³ Dette kan i et rettskildemessig perspektiv i ettertid anses som synd, da en såpass unik sak på mange måter burde vært behandlet av Høyesterett. Høyesteretts ankeutvalg begrunner ikke hvorfor anken nektes fremmet, men at de ikke så det som nødvendig å behandle anken kan tas til inntekt for at de så seg enige i lagmannsrettens resultat og at lengre ubetinget fengselsstraff for jenten på 19 år ikke var aktuelt. Dette kan også indirekte tolkes som at ubetinget fengselsstraff for de to andre yngre søsknene heller ikke ville vært aktuelt ved behandling av Høyesterett.

Dommen kan brukes til å argumentere for at selv for drap, som er et lovbrudd av en slik alvorlighet at det i seg selv tilsier ubetinget fengselsstraff, kan utgangspunktet endres. De spesielle omstendighetene i saken er så ekstraordinære at de overskygger selv de sterke allmennpreventive hensyn som gjør seg gjeldende ved drap.¹⁵⁴ I tillegg gjør konkrete forhold seg også gjeldende, der en fengselsstraff vil gjøre mer skade for barna som allerede er i en ekstrem situasjon.¹⁵⁵

Prejudikatsverdien av dommen vil være begrenset da den er avsagt i lagmannsretten, men vil like fullt være et reelt tilfelle av en sak med så spesielle omstendigheter, som beskrevet innledningsvis under punkt 5.2.2, at selv et overlagt drap begått av barn kan svares med andre straffereaksjoner enn ubetinget fengsel.

Denne oppgaven omhandler grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel. Videre kan det derfor drøftes hvorvidt ungdomsstraff ville vært aktuelt i dag for saken som straffereaksjon. Fra 2010 er det ingen barn som har utført forsettlig eller uaktsomme drap som har blitt idømt noe annet enn ubetinget fengsel, verken av Høyesterett eller underrettene.¹⁵⁶ Men at dette ikke har skjedd etter 2010 kan ikke i seg selv være et argument mot at ungdomsstraff kan idømmes i slike saker. At det

¹⁵¹ Basert på gjennomgått domsmateriale fra Høyesterett og lagmannsretten fra 1980-2019.

¹⁵² Bratholm, A., «Drapet i Arendal - en tragisk sak og tvilsom dom», *Aftenposten* (2004).

¹⁵³ HR-2004-874-U.

¹⁵⁴ HR-2016-1364-A. avsnitt 32.

¹⁵⁵ LA-2003-19998, under domfelte D.

¹⁵⁶ Se øvrige dommer under punkt 5.2.1.

ikke har skjedd etter 2010 kan for det første grunnet et lignende saksforhold ikke har forekommet. Attpåtil har strafferammene for drap blitt skjerpet siden dommen ble avsagt i 2003.¹⁵⁷

En viktig del av ungdomsstraff er at den skal ha en gjenopprettende og forsonende funksjon der ungdommen kan møte fornærmede slik at tilliten mellom disse partene gjenoprettes.¹⁵⁸ I en drapssak er det naturlig nok ikke mulig å møte den fornærmede for forsoning, og selve fundamentet bak ungdomsstraffen mister derfor mye av sitt innhold. Det kan likevel tenkes at den samme gjenopprettende funksjonen kan oppnås gjennom å møte fornærmedes pårørende, selv om det er uklart om dette skulle være aktuelt i Sykehusdrapet.

Likevel er det å drepe et annet menneske noe som tilsier at det vil foreligge et behov for tett oppfølging videre, spesielt der gjerningspersonen er et barn. Dette er en stor del av det selve gjennomføringen av ungdomsstraff går ut på, hvor strenge rammer settes for hva ungdommen kan foreta seg i hverdagen, hvor skole, fritidsklubber, idrettsklubber og lignende aktører kan være med på å utforme en meningsfull hverdag.¹⁵⁹

Barna ville gjennom en ungdomsstraff derfor sluppet fengsel, men likevel fått en straffereaksjon som innebærer en viss form for kontroll og frihetsinnskrenkelse. Dette ville for det første markert at drap ikke godtas i Norge, og for det andre ville barna fått tett oppfølging etter å ha levd lenge under vanskelige forhold som endte i et drap.

Ungdomsoppfølging kunne også vært en aktuell straffereaksjon i Sykehusdrapet, en straffereaksjon som innholdsmessig har store likhetstrekk med ungdomsstraff,¹⁶⁰ men der ungdomsstraff anvendes i stedet for fengsel og strenge samfunnsstraffer og derfor varer lengre, kan ungdomsoppfølging brukes som vilkår for betinget fengsel.¹⁶¹ I en lignende drapssak i dag, begått med overlegg av barn under 18 år, kan det derfor tenkes at ungdomsoppfølging kunne blitt idømt som vilkår for den betingede fengselsstraffen. Samtidig foreligger det store likhetstrekk mellom ungdomsstraff og ungdomsoppfølging når det gjelder de gjenopprettende og forsonende funksjonene straffen er ment å ivareta. Dette gjelder også ungdomsoppfølging.

¹⁵⁷ Se punkt 5.1.2.

¹⁵⁸ Se punkt 2.2.

¹⁵⁹ *Ibid.*

¹⁶⁰ Konflikttrådsloven kapittel IV, se særlig § 22.

¹⁶¹ Prop.57 L, se figur 1.1 på side 9. Se også straffeloven § 37 første ledd bokstav j.

Samtidig er saken noe gammel og det er derfor vanskelig å anslå hvilket utfall den ville fått i dag. Men etter gjeldende rett holder Høyesterett det åpent at barn kan idømmes andre reaksjoner enn ubetinget fengsel:

«ved drap og alvorlige seksuallovbrudd (...) må det *normalt* utmåles ubetinget fengselsstraff også om gjerningspersonen er under 18 år». ¹⁶² (min kursivering)

«Normalt» kan argumenteres for å måtte innebære at andre mildere straffarter, slik som ungdomsstraff, ikke vil være utelukket når det gjelder alvorlige drapssaker. Muligheten for å idømme et barn som har utført drap noe mildere enn ubetinget fengselsstraff holdes dermed åpen og samsvarer med lagmannsrettens avgjørelse i Sykehusdrapet. Det er samtidig viktig å huske at det har skjedd flere straffeskjerpelser for drap siden 2003. ¹⁶³

Det er etter denne drøftelsen utvilsomt at *svært* særegne og spesielle omstendigheter må til for at et barn skal dømmes til noe mildere enn ubetinget fengsel i drapssaker, og forsettlige og overlagte drapssaker faller i hovedsak utenfor de tilfeller ungdomsstraff er ment å regulere. Sykehusdrapet kan derfor kalles for unntaket som bekrefter regelen, og er foreløpig det eneste tilfellet hvor slike spesielle omstendigheter veier så tungt som momenter utover lovbruddets alvorlighet, at det fører til en annen straffereaksjon enn ubetinget fengsel ved et overlagt drap.

5.2.4 Uaktsomt drap

I Rt. 2010 s. 1317 hadde en ruspåvirket 17-åring mistet kontroll over bilen han kjørte og forvoldte en 16-årig passasjers død. ¹⁶⁴ Etter en grundig vurdering konkluderer førstvoterende med at det i saken foreligger «særlig tungtveiende allmennpreventive hensyn» som ikke i tilfredsstillende grad kan ivaretas ved en dom på samfunnsstraff. ¹⁶⁵ Begrunnende for dette var at domfelte kjørte uten førerkort, i høy fart, påvirket av rusmidler, og forårsaket en dødsulykke. Høyesterett mener dermed at grensen mot ubetinget fengsel er overtråkket, og den mildere samfunnsstraffen ikke i tilstrekkelig grad vil ta hensyn til allmennprevensjon. Straffen ble satt til fengsel i ett år og syv måneder, hvorav 11 måneder betinget.

¹⁶² HR-2016-1364-A, avsnitt 35.

¹⁶³ Se punkt 5.1.2.

¹⁶⁴ Prop.135 L (2010-2011) s. 115-116. Rt. 2010 s. 1317, avsnitt 10.

¹⁶⁵ *Ibid*, avsnitt 33.

I forarbeidene uttales det at om dommen hadde blitt avsagt i dag, utelukkes det ikke at ungdomsstraff kunne vært et reelt alternativ til ubetinget fengselsstraff:

«Det legges til grunn at lovbruddene vil kunne være av mer alvorlig art enn de som i dag medfører samfunnsstraff. Det kan derfor ikke utelukkes at lovbrudd som nevnt i Rt. 2010 nr. 1317, vil kunne bli møtt med den nye ungdomsstraffen.»¹⁶⁶

Strafferammen for uaktsomt drap er etter straffeloven 2005 § 281 fengsel inntil 6 år, og lovbruddets alvorlighet får dermed et helt annet utgangspunkt enn for forsettlig eller overlatt drap.¹⁶⁷

Momenter som kan vektlegges, og dermed gjøre andre straffereaksjoner aktuelle, vil dermed ikke måtte veie like tungt som ved den samme vurderingen for drap etter § 275.

Utover uttalelsene fra forarbeidene, foreligger det ikke praksis fra domstolene der uaktsomt drap og ungdomsstraff vurderes sammen.¹⁶⁸ Utenom dommen nevnt ovenfor, er jeg kun kjent med to andre dommer der barn har uaktsomt forvoldt en annens død.

I LF-2012-166895 hadde en 16 år gammel gutt overlatt kjøringen av moped til en beruset kamerat, som omkom ved utforkjøring. Da saken var oppe i lagmannsretten hadde det gått nesten fem år siden hendelsen fant sted, noe som fikk stor betydning for straffutmålingen. Gutten fikk 90 dagers betinget fengsel.

I en eldre sak inntatt i Rt. 1991 s. 511, men som likevel nevnes i mangel på lignende eksempler fra nyere tid, hadde en 16 år gammel gutt under alkoholpåvirkning kjørt bil hensynsløst og kollideret med en møtende bil hvor to personer omkom og en tredje ble alvorlig skadet. I saken erkjenner Høyesterett at straffen må reduseres kraftig grunnet tiltaltes alder, som ble satt til ubetinget fengsel i ett år og seks måneder.

LF-2012-166895 er spesiell da straffutmålingen på domstidspunktet var preget av svært lang saksbehandlingstid. Sett bort ifra dette, mener jeg også at denne saken kunne vært svart med ungdomsstraff i dag, sammenholdt med forarbeidenes uttalelser. Rt. 1991 s. 511 førte imidlertid til to dødsfall, og jeg er i tvil om dette kunne blitt svart med ungdomsstraff i dag. At flere personer døde må få betydning for det allmennpreventive hensynet, men samtidig var tiltalte svært ung. Om flere momenter forelå, der barnets individuelle forutsetninger, barnets bakgrunn, oppvekst og

¹⁶⁶ Prop.135 L (2010-2011) s. 116.

¹⁶⁷ Se punkt 5.2.1.

¹⁶⁸ Basert på gjennomgått domsmateriale fra Høyesterett og lagmannsretten fra 2010-2019.

modenhet gjorde seg gjeldende, kunne nok dette vært momenter som samlet ville kunne tilsi en straff på ungdomsstraff.¹⁶⁹

Det kan derfor slås fast at grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel når det gjelder uaktsomme drap er en annen sammenlignet med tilfeller for forsettlig og overlagte drap. Dette kan forklares med alvorligheten av lovbruddet og hvilken klander som kan tillegges lovbrøyteren, noe som vil være ulikt for disse forskjellige lovbruddene.

5.3 Voldslovbrudd

Voldslovbrudd er blant hovedlovbruddene unge mellom 15 og før fylte 18 år straffes mest for.¹⁷⁰ Voldslovbrudd er også noe unge straffes mer for enn resten av befolkningen.¹⁷¹ Tall fra 2017 viser at voldslovbruddene barn oftest blir straffet for er kroppskrenkelser, kroppsskader og vold mot offentlig tjenestemann.¹⁷² Alle har strafferammer hvor fengselsstraff kan anvendes, i inntil ett år for kroppskrenkelser og inntil seks år for kroppsskade, jf. strl. §§ 271 og 273. Vold mot offentlig tjenestemann har på sin side en strafferamme på opptil 3 år i fengsel, jf. § 155.

Voksne som utfører de ovennevnte voldslovbrudd vil ofte bli idømt fengselsstraff, noe forarbeidene til skjerping av straffenivået til voldslovbrudd fastslår:

«I de tilfeller man står overfor legemsbeskadigelser som det i forslaget her ønskes skjerpet straff for, begått av personer over 18 år, mener departementet at det klare utgangspunktet er at det skal reageres med ubetinget fengsel.»¹⁷³

Grunnet stadig rære og mer brutal vold, fant lovgiver det nødvendig å heve straffenivået for slike lovbrudd,¹⁷⁴ og dette ble derfor økt først for straffeloven 2005 og i 2010 for straffeloven 1902.¹⁷⁵ Denne økningen i strafferammene for voldslovbrudd har skjedd i takt med at terskelen for å idømme barn ubetinget fengsel har økt med innførselen av ungdomsstraff.¹⁷⁶ Man kan altså ikke

¹⁶⁹ Fornes (2018) s. 408.

¹⁷⁰ SSB, Kriminalstatistikk (nettressurs) nr. 1.

¹⁷¹ SSB, «Færre unge straffet også i 2015», SSB (2017) figur 5. Se også SSB, «Straffereaksjoner», SSB (2019) tabell 12 der per 1000 innbyggere 1,18 personer ble straffet for voldslovbrudd, mens for barn mellom 15-17 år var tallet 2,19.

¹⁷² SSB, «Straffereaksjoner», SSB (2019) tabell 13. Strl. §§ 271, 273, 155.

¹⁷³ Prop.97 L (2009-2010) s. 37.

¹⁷⁴ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s. 178.

¹⁷⁵ Lov 19. juni 2009 nr. 74, lov 25. juni 2010 nr. 46.

¹⁷⁶ Fornes (2018) s. 381, se også punkt 5.1.1 og Rt. 2010 s. 1313.

uten videre anta at den generelle straffnivåskjerpelsen må gjelde på samme måte for barn som for voksne.

Som for vurderingen av om drapshandlinger begått av barn skal svares med ubetinget fengsel, må det også ved voldshandlinger foretas en helhetsvurdering av om straffens formål ikke med tyngde taler mot en reaksjon i frihet, jf. strl. § 52 a bokstav d. Her vil lovbruddets art og grovhet være sentralt i reaksjonsfastsettelsen, noe forarbeidene til ungdomsstraff presiserer:

«Departementet mener likevel at avgrensningen oppad for den nye straffereaksjonen *først og fremst bør grunnes i lovbruddets alvorlighet (...)*»¹⁷⁷ (min kursivering)

Hvor alvorlig lovbruddet er setter altså standarden for drøftelsen videre, hvor lovbruddets strafferamme er en god indikator på om lovbruddet bør straffes med ungdomsstraff eller ubetinget fengsel. Andre momenter kan likevel spille inn i denne avgjørelsen hvor reaksjonsfastsettelsen kan avvike fra utgangspunktet lovbruddets alvor i seg selv tilsier. Slike momenter kan etter Høyesterett være ungdommens alder, konkrete behov og risikonivå, men denne listen er ikke uttømmende og andre momenter kan gjøres gjeldende etter saksforholdet.¹⁷⁸

I det følgende vil jeg drøfte voldssaker fra Høyesterett tilbake til 2010, men hovedsakelig fra lagmannsretten tilbake til 2014, da få av disse sakene har blitt behandlet av den øverste rettsinstansen.

5.3.1 Kroppskrenkelse

Kroppskrenkelse har en strafferamme på inntil ett års fengsel etter straffeloven § 271 første ledd. Dette er en lav strafferamme sett opp mot andre lovbrudd som drøftes i denne oppgaven, og tilsier i seg selv at ikke ungdomsstraff er aktuelt for én enkelt overtredelse av dette lovbruddet, jf. strl. § 52 a bokstav b. «Alvorlig kriminalitet» er i forarbeidene angitt å være forbeholdt straffebud med en øvre strafferamme på fengsel i 3 år eller mer, og lovbrudd med en lavere strafferamme enn fengselsstraff inntil 3 år skal dermed ikke betraktes som «alvorlig kriminalitet». Forarbeidene trekker fram simpel legemsfornærmelse etter straffeloven 1902 § 228 første ledd som et eksempel på et slikt lovbrudd,¹⁷⁹ tilsvarende dagens straffeloven 2005 § 271.

¹⁷⁷ Prop.135 L (2010-2011) s. 116.

¹⁷⁸ HR-2016-1364-A avsnitt 34, hvor det pekes på *noen* elementer som må tas i betraktning.

¹⁷⁹ Prop.135 L (2010-2011) s. 164.

Dette tilsier at ubetinget fengsel som straffereaksjon heller ikke er en selvfølge for barn som har utført en kroppskrenkelse. Likevel viser rettspraksis at fengselsstraff kan idømmes der andre momenter gjør seg gjeldende,¹⁸⁰ spesielt i tilfeller der kroppskrenkelse er utført sammen med flere andre lovbrudd – typisk kroppsskade, vold eller trusler mot offentlig tjenestemann, tyveri eller ran.¹⁸¹

Der kroppskrenkelse derimot er det eneste lovbruddet, eller hovedlovbruddet med andre mindre alvorlige lovbrudd, vil det være nærliggende å tro at samfunnsstraff vil bli anvendt.

LB-2014-182521 er en slik dom, der en 16 år gammel gutt sammen med andre ved to anledninger hadde angrepet tilfeldig forbigående med slag og spark. På grunn av hans lave alder fant retten at samfunnsstraff på 178 timer burde idømmes i stedet for ubetinget fengselsstraff, og viser til straffeloven 1902 § 18 (dagens § 33) og barnekonvensjonen. Der kroppskrenkelse er eneste lovbrudd vil altså lovbruddets alvor i seg selv ikke aktualisere ubetinget fengselsstraff.

Tiltalte ble derimot dømt etter bestemmelsen om legemsfornærmelse under særdeles skjerpene omstendigheter etter straffeloven 1902 §§ 228 jf. 232 andre punktum,¹⁸² som har en strafferamme på opptil 6 år, altså betraktelig høyere enn 1 år for kroppskrenkelse. Dommen er avsagt før ungdomsstraff trådte i kraft,¹⁸³ og straffarten er ikke nevnt i dommen. 178 timer samfunnsstraff er under halvparten av 420 timer som maksimalt kan idømmes etter loven,¹⁸⁴ og det kan derfor argumenteres for at saken ikke befinner seg i øvre sjikt av samfunnsstraff slik ungdomsstraff var ment å erstatte.¹⁸⁵ Jeg antar derfor at ungdomsstraff heller ikke ville blitt anvendt som straffereaksjon dersom dommen ble avsagt i dag.

Det eksisterer ellers ingen annen rettspraksis fra nyere tid der barn under 18 år er dømt kun for overtredelse av § 271.¹⁸⁶ Det kan likevel trekkes slutninger om grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengselsstraff, der strafferammen på inntil 1 år for kroppskrenkelse er såpass lav at ungdomsstraff i de fleste tilfeller ikke vil anvendes, noe som tilsier at også ubetinget fengsel ikke er

¹⁸⁰ HR-2016-1364-A avsnitt 34.

¹⁸¹ I HR-2016-1364-A, Rt. 2013 s. 1322, LA-2018-111761, LB-2017-95402, LG-2017-18376, LB-2016-112897, LH-2016-72863 og LA-2017-51203 ble alle de domfelte dømt for kroppskrenkelse etter strl. 1902 § 228 eller strl. 2005 § 271 til fengselsstraffer med en ikke-ubetydelig ubetinget del.

¹⁸² LB-2014-182521, under «Lagmannsretten bemerker». Tilsvaret straffeloven 2005 §§ 271 jf. 272 bokstav d.

¹⁸³ Se punkt 1.1.

¹⁸⁴ Straffeloven 1902 § 28 a tredje ledd bokstav a, jf. straffeloven 2005 § 49 første ledd bokstav a.

¹⁸⁵ Prop.57 L (2013-2014) s. 8.

¹⁸⁶ Basert på gjennomgått domsmateriale fra Høyesterett og lagmannsretten fra 2010-2019.

nærliggende.¹⁸⁷ Lovbruddets alvor er ikke *alvorlig nok* for å aktualisere bruk av ungdomsstraff eller ubetinget fengselsstraff, og dommen nevnt ovenfor viser at også grov kroppskrenkelse må ha samme utgangspunkt. Flere momenter i en sak må gjøre seg sterkt gjeldende, gjerne i kombinasjon, for at dette utgangspunktet skal flyttes. Er tiltalte eksempelvis nær 18 år, umotivert for en straff i frihet slik samfunnsstraff og ungdomsstraff er,¹⁸⁸ samt har begått overtredelse av § 271 gjentatte ganger, kan det likevel argumenteres for at man ville beveget seg mer over mot grensen til ubetinget fengselsstraff. Men som overtredelse alene er ikke dette lovbruddet nær grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel.

5.3.2 Kroppsskade

Kroppsskade har en strafferamme på inntil 6 års fengsel etter straffeloven § 273, og har dermed den høyeste strafferammen av de voldslovbrudd barn straffes hyppigst for. Slik jeg tidligere har drøftet om at den lave strafferammen for kroppskrenkelse i seg selv tilsier at ikke ungdomsstraff er aktuelt for én enkelt overtredelse av dette lovbruddet, tilsier strafferammen for § 273 det motsatte hvor både ungdomsstraff og ubetinget fengsel kan aktualiseres.¹⁸⁹ Alvorheten av lovbruddet er høyere enn for både kroppskrenkelse og vold mot offentlig tjenestemann, og siden lovbruddets alvor etter forarbeidene er det som først og fremst bør avgrense mot andre straffereaksjoner,¹⁹⁰ gir dette en pekepinn på at begge straffereaksjoner denne oppgaven behandler kan gjøres gjeldende. Mer nøyaktig hvor grensen går mellom de to må trekkes etter andre momenter i det enkelte tilfelle.

Antallet barn som straffes for kroppsskade har siden 2010 vært betraktelig mindre enn for kroppskrenkelse.¹⁹¹ Til tross for en høyere strafferamme enn kroppskrenkelse og vold mot offentlig tjenestemann, er det likevel ikke selvsagt at et barn under 18 år dømmes til ubetinget fengsel for dette lovbruddet. Men som for kroppskrenkelse vil også kroppsskade i større grad føre til ubetinget fengselsstraff der lovbruddet er begått sammen med flere andre lovbrudd.¹⁹²

Er kroppsskaden derimot utført alene, vil ofte ungdomsstraff eller samfunnsstraff kunne aktualiseres,¹⁹³ noe som tidligere nevnt beror på en helhetsvurdering av andre momenter i saken

¹⁸⁷ Fornes (2018), s. 386.

¹⁸⁸ Les mer om motivasjon som moment i denne vurderingen under punkt 5.3.3.

¹⁸⁹ Prop.135 L (2010-2011) s. 164.

¹⁹⁰ *Ibid*, s. 116. Se punkt 4.

¹⁹¹ SSB, Kriminalstatistikk (nettressurs) nr. 3.

¹⁹² I LA-2018-111761, LB-2017-95402 og LB-2012-25028 ble alle de domfelte idømt ubetingede fengselsstraffer der vold mot offentlig tjenestemann, kroppskrenkelse og narkotikalovbrudd var blant lovbruddene i tillegg til kroppsskade.

¹⁹³ I LB-2014-155075 og LG-2018-23830 ble straffen ungdomsstraff, i LA-2015-81724 ble straffen 75 timer samfunnsstraff, i LH-2015-18207 ble straffen 60 dagers betinget fengsel med vilkår om ungdomsoppfølging.

utover lovbruddets alvor. I Rt. 2012 s. 34 uttaler førstvoterende at det er den straffbare handlingen som danner utgangspunktet for straffereaksjon:

«At det er tale om å medvirke til tap av liv, danner utgangspunktet for vurderingen, men det er de konkrete omstendigheter som blir avgjørende.»¹⁹⁴

Saken sitatet er hentet fra gjaldt medvirkning til selvmord, men må gjelde i alle vurderinger når reaksjonens art og lengde skal fastsettes. Andre momenter som retten kan vurdere for å beslutte om ungdommen passer til ungdomsstraff er risikonivå, konkrete behov og lovbrysterens alder.¹⁹⁵ Også det at tiltalte er nær kriminell lavalder eller nær 18 år, kan få betydning:

«Desto yngre dess mere skal det til for å kunne idømme ubetinget fengsel.»¹⁹⁶

Ved en ankenektelse fra Høyesteretts ankeutvalg inntatt i Rt. 2013 s. 1121 hadde en gutt på 17 år og 11 måneder uten foranledning angrepet en tilfeldig kvinne. Hun mistet flere tenner og pådro seg skader i ansiktet. Høyesterett bemerker raskt at lovbrysteren allerede har vært domfelt for flere voldsepisoder tidligere, samt et tilfelle for ran.¹⁹⁷ Ubetinget fengselsstraff på 10 måneder ble ansett som «særlig påkrevd» grunnet hans tidligere domfellelser, samt at han på gjerningstidspunktet kun var én måned fra å være 18 år gammel.¹⁹⁸

Fra dommen kan det argumenteres for at tidligere domfellelser kan veie tungt når grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel trekkes ved kroppsskadelovbrudd. Han hadde tidligere blitt dømt for flere lovbrudd etter straffeloven 1902, deriblant for overtredelse av § 127 som 15-åring, overtredelse av § 228 som 16-åring, og også som 16-åring for overtredelse av § 267. For alle de tidligere tilfellene hadde han blitt idømt samfunnsstraff. Han viste tydelig at hans voldshistorikk bare eskalerte med tiden og førte til nye mer brutale lovbrudd. Dette i seg selv var avgjørende for Høyesterett i vurderingen av at ubetinget fengsel var «særlig påkrevd» etter straffeloven 1902 § 18.¹⁹⁹ Momentet om tidligere domfellelser styrer dermed grensen mot ubetinget fengsel og senker terskelen for retten i deres vurdering. Lovbruddet alene er grovt, som i utgangspunktet tilsier en følbart reaksjon, men gjentakende voldsdommer er et moment som forsterker utgangspunktet og tilsier at ubetinget fengsel kan måtte anvendes.

¹⁹⁴ Rt. 2012 s. 34 avsnitt 22.

¹⁹⁵ HR-2016-1364-A avsnitt 34.

¹⁹⁶ LA-2015-81724 under «Straffutmåling».

¹⁹⁷ Rt. 2013 s. 1121 avsnitt 12.

¹⁹⁸ *Ibid.*, avsnitt 15.

¹⁹⁹ *Ibid.*

At han kun var én måned ifra å være 18 år, forsterket også dette utgangspunktet. Jo nærere lovbrøyteren er å være 18 år, jo mindre vil det at han rent faktisk er under 18 år få betydning for straffutmålingen. Om ungdomsstraff hadde blitt anvendt på dette forholdet i dag, kan det argumenteres for grunnet at domfelte var under 18 år, men rettspraksis har vist at der en straff i frihet allerede er utprøvd, vil retten ha høy terskel for å anvende slik straff igjen, noe som er et generelt poeng ved alle lovbrudd.²⁰⁰

At tidligere frihetsstraffer er utprøvd kan få betydning i vurderingen, viser seg også i LA-2018-111761 hvor en 17 og et halvt år gammel gutt ble idømt fengsel i 1 år og 3 måneder, hvorav 8 måneder betinget, for overtredelse av strl. § 271, to overtredelser av § 273, samt overtredelse av § 155. Før ungdomsstraff nevnes, uttaler lagmannsretten at allmennpreventive hensyn tilsier at det må reageres strengt «med en lengre ubetinget fengselsstraff».²⁰¹ Videre bemerker retten at lovbrøyteren tidligere, rundt et halvt år før lagmannsrettens dom ble avsagt, blitt dømt for lignende forhold til ungdomsstraff.²⁰²

Retten går videre inn på at det skal mye til for at et barn under 18 år får ubetinget fengselsstraff etter strl. § 33 og FNs barnekonvensjon art. 37 bokstav b. Videre i vurderingen veier det svært tungt at ungdomsstraff er tidligere utprøvd:

«[det er] et spesielt moment ved nærværende sak at siktede tidligere er dømt både til betinget fengsel på vilkår om ungdomsoppfølging og til ungdomsstraff, uten at dette øyensynlig har hatt *noen som helst virkning*»²⁰³ (min kursivering)

Dette sammen med stor gjentakelsesrisiko gjorde at konklusjonen måtte bli en straff i form av ubetinget fengsel. Grensen mellom ubetinget fengselsstraff og ungdomsstraff forskyves således nærmere mot å idømme fengselsstraff, all den tid ungdomsstraff allerede er utprøvd og gjentakelsesfaren er stor, som samsvarer med forarbeidenes uttalelser om at ungdomsstraff kan være uegnet der det er svært høy risiko for ny kriminalitet.²⁰⁴

Ved gjentakende overtredelse av § 273 om kroppsskade blant barn vil det derfor være nærliggende å argumentere for at det vil være lav terskel for å idømme ubetinget fengsel og helt avskåre

²⁰⁰ LB-2018-62233 hvor domfelte tidligere var idømt ungdomsstraff, LG-2017-18376 hvor begge domfelte var tidligere idømt samfunnsstraff, LB-2017-95402 hvor domfelte tidligere var dømt til ungdomsoppfølging og LH-2016-72863 hvor domfelte tidligere var dømt for flere voldsepisoder, ble lagt betydelig vekt på ved straffutmålingen.

²⁰¹ LA-2018-111761, under «Lagmannsretten bemerker».

²⁰² TKISA-2018-89755.

²⁰³ LA-2018-111761, under «Lagmannsretten bemerker».

²⁰⁴ Prop.135 L (2010-2011) s. 115.

ungdomsstraff som alternativ. Utgangspunktet om alvorheten av lovbruddet, som i seg selv ikke nødvendigvis innebærer ubetinget fengselsstraff, påvirkes av andre momenter, der gjentagelsesrisiko og flere lovbrudd begått sammen forflytter terskelen mot ubetinget fengsel. Gutten var i tillegg 17 og et halvt år på gjerningstidspunktet, noe som heller ikke talte i hans favør.²⁰⁵

I LA-2015-81724 hadde to gutter på 16 år sparket og slått fornærmede i ansiktet og pådratt ham kjevebrudd og hjernerystelse. Retten viser til at det klare utgangspunktet for overtredelse av straffeloven 1902 § 229 er ubetinget fengsel, særlig med hensyn til straffeskjerpelsen av 2010.²⁰⁶ Spesielt skjerpene er saken ved at de to utførte volden i fellesskap.

Videre vises det til de tiltaltes svært unge alder, og det nevnes kort at ubetinget fengsel kun skal idømmes der det er «særlig påkrevd», jf. strl. 1902 § 18.²⁰⁷

De to ble idømt en straff på 75 timer samfunnsstraff. Ungdomsstraff er ikke nevnt i domsgrunnene. Dette kan resoneres til å måtte innebære at ved en overtredelse av kroppsskadestraffebudet alene, uten andre særlig tungtveiende momenter, vil ikke ungdomsstraff nødvendigvis være aktuelt som reaksjon for barn under 18 år. Guttene var nær strafferettslig lavalder på 15 år, noe som kommer de til gode i straffutmålingen. Utover lovbruddets alvor trekkes altså terskelen for å idømme en strengere straffereaksjon nedover, noe som førte til samfunnsstraff i nedre sjikt. Hadde de vært nær 18 år, og gjerne vært dømt for flere lignende lovbrudd tidligere, hadde terskelen blitt flyttet oppover mot ungdomsstraff og ubetinget fengsel, slik som i ovennevnte Rt. 2013 s. 1121 og LA-2018-111761.

Et annet tilfelle av § 273 følger av LG-2017-92038 hvor en gutt på 15 og et halvt år hadde påført en medelev nesebrudd, løs tann og hjernerystelse. Spørsmålet i saken var hvorvidt ungdomsoppfølging kunne idømmes, hvor lagmannsretten trekker fram flere momenter av betydning:

«Ved vurderingen skal det ses hen til både lovbruddets art og alvorlighet, gjerningspersonens alder, oppfølgingsbehov, risikonivå og motivasjon.»²⁰⁸

Momentene må også anta å gjelde i vurderingen av om ungdomsstraff skal kunne idømmes. Til tross for at tiltalte virket umotivert for atferds- og holdningsendring, konkluderer lagmannsretten

²⁰⁵ LA-2018-111761, under «Lagmannsretten bemerker».

²⁰⁶ Lov 25. juni 2010 nr. 46.

²⁰⁷ LA-2015-81724, under «Straffutmåling».

²⁰⁸ LG-2017-92038, under lagmannsrettens vurdering.

med at ungdomsoppfølging bør idømmes, hovedsakelig begrunnet i hans svært unge alder og behovet for oppfølging og veiledning. Han ble idømt 5 måneders betinget fengsel med vilkår om ungdomsoppfølging.

Fra saken kan det på samme måte som i ovennevnte LA-2015-81724 argumenteres for at ved en enkeltstående overtredelse av § 273, vil svært ung alder og konkrete behov flytte terskelen bort fra ungdomsstraff og ubetinget fengsel, og retten kan anse det som adekvat at det idømmes den mildere straffeformen ungdomsoppfølging.

Til tross for at tiltalte er ung på gjerningstidspunktet, kan dette overskygges av øvrige momenter. I LA-2017-51203 ble en gutt som på gjerningstidspunktet var mellom 16 og 17 og et halvt år gammel idømt fengselsstraff på 2 år, hvorav 1 år betinget med 5 års prøvetid. Han hadde utført mangfoldige voldslovbrudd mot dyr og mennesker, derav også brudd på dyrevelferdsloven, samt vold mot offentlig tjenestemann. Grov tortur og drap av dyr preget mange av lovbruddene på dyrevelferdsloven § 37 annet ledd. I et av hans forsøk på å drepe et dyr hadde en annen kommet på stedet og forsøkt å stanse ham, hvor han hadde angrepet vedkommende og pådratt henne flere ribbensbrudd, blåmerker og smerter over hele kroppen, altså brudd på § 273.²⁰⁹

Retten viser til straffeloven § 33 om at fengsel overfor barn kun skal anvendes når det er «særlig påkrevd», og at ungdomsstraff som alternativ til fengsel er særlig aktuelt i saken. Videre viser retten til forarbeidene om at fengsel overfor barn ikke alltid kan unngås i de mest alvorlige tilfellene.²¹⁰ Det vises også til HR-2016-1364-A avsnitt 34 og momentene som kan vektlegges i denne vurderingen.

Videre vises det til sakkyndiges rapport om at det foreligger en alvorlig og nærliggende risiko for gjentakelse og det konkluderes:

«I likhet med tingretten er lagmannsretten kommet til at alvoret i handlingene han er dømt for, de sakkyndiges vurdering av gjentakelsesfaren og hensynet til samfunnsvernet samlet tilsier at A må idømmes fengselsstraff.»²¹¹

Én enkel overtredelse av kroppsskadestraffebudet har jeg tidligere argumentert for at sannsynligvis vil straffes med ungdomsstraff eller samfunnsstraff, der ingen andre skjerpene momenter foreligger. I denne saken er kroppsskaden lovbruddet med høyest strafferamme, men retten legger

²⁰⁹ LA-2017-51203, under tiltaleposter.

²¹⁰ Prop.135 L (2010-2011) s. 100.

²¹¹ LA-2017-51203, under tiltaleposter.

tilsynelatende stor vekt på det samlede alvoret i handlingene han er dømt for, stor gjentakelsesfare og hensynet til samfunnsvernet.

Ungdomsstraff anses av retten ikke for å være en adekvat løsning, da gutten representerer sikkerhetsmessige utfordringer en slik straff ikke vil ivareta. De mangfoldige alvorlige voldshandlingene tilsa at allmennpreventive hensyn måtte veie tyngre enn de individualpreventive.²¹² En ungdomsstraff ville ikke tilstrekkelig vernet samfunnet mot den høye gjentakelsesfaren²¹³, og viser således hvordan konkrete behov kan spille inn i vurderingen som et skjerpene moment.²¹⁴

I saken har jeg drøftet hvordan mange voldshandlinger i kombinasjon med høy gjentakelsesrisiko og konkrete behov, gjør at terskelen for å idømme ubetinget fengselsstraff senkes betraktelig ved kroppsskade. Domfeltes alder får da mindre betydning som formildende moment. Hadde lovbrøyteren kun vært tiltalt for grov kroppsskade, ville ungdomsstraff eller samfunnsstraff kunne aktualisert seg.²¹⁵

5.3.3 Vold eller trusler mot offentlig tjenestemann

Vold eller trusler mot offentlig tjenestemann har en strafferamme på inntil 3 års fengsel etter straffeloven § 155. At § 155 har en høyere strafferamme enn kroppskrenkelse og en lavere enn kroppsskade, tilsier i seg selv at en mildere straffereaksjon enn fengsel vil være aktuelt for dette lovbruddet. Ved vurderingen av om en overtredelse av § 155 kvalifiserer til «alvorlig kriminalitet» etter strl. § 52 a bokstav b, har som tidligere nevnt forarbeidene angitt dette å være der strafferammen er på 3 år eller mer.²¹⁶

Utgangspunktet for reaksjonsfastsettelsen settes videre som tidligere drøftet etter alvorheten av lovbruddet. En enkelt overtredelse av § 155 uten andre mer alvorlige lovbrudd, tilsier derfor i seg selv at reaksjonen vil befinne seg i nedre sjikt av grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel, der fengselsstraff vil være mindre nærliggende enn ungdomsstraff eller samfunnsstraff. Skal ungdomsstraff aktualiseres, må altså strafferammen på 3 år fullt ut gjøres gjeldende, noe som

²¹² *Ibid.*

²¹³ Gjentakelsesfare spilte også en stor rolle ved straffutmålingen i Rt. 2013 s. 67.

²¹⁴ HR-2016-1364-A avsnitt 34.

²¹⁵ Fornes (2018) s. 386: «Også for kroppsskade (...) bør derfor frihetsinnskrenkende reaksjoner være aktuelle».

²¹⁶ Prop.135 L (2010-2011) s. 164.

ikke ser ut til å skje hyppig i rettspraksis ved overtredelse av § 155 eller straffeloven 1902 §§ 127/128.²¹⁷

Mer nøyaktig hvor grensen går mellom de to straffereaksjonene denne oppgaven behandler når det kommer til vold eller trusler mot offentlig tjenestemann, må som for andre lovbrudd trekkes etter andre momenter. Momenter utover alvorheten av lovbruddet kan gjøre at terskelen for å idømme en straffereaksjon for overtredelse av § 155 forskyves fra utgangspunktet skissert ovenfor.

Barn mellom 15-17 år straffes omtrentlig like ofte for kroppsskade som for vold eller trusler mot offentlig tjenestemann, og er således et av de voldslovbruddene barn straffes mest for.²¹⁸

Rettspraksis har ved flere anledninger fastslått at den klare hovedregelen ved overtredelse av § 155 er at det skal reageres med ubetinget fengselsstraff.²¹⁹ Utgangspunktet vil derimot være annerledes der tiltalte er et barn, som for voldslovbrudd generelt.

Som for kroppskrenkelse og kroppsskade, gjelder også det generelle poenget for vold eller trusler mot offentlig tjenestemann at der flere alvorlige lovbrudd begås sammen vil ofte ubetinget fengsel idømmes.²²⁰

Det har vist seg ved flere anledninger i rettspraksis at motivasjon kan vektlegges som et moment, noe som gjelder for lovbrudd generelt.²²¹ Spesielt når det skal idømmes frihetsinnskrenkende straff, som samfunnsstraff eller ungdomsstraff, kan tiltaltes motivasjon få betydning.²²²

I LH-2016-72863 hadde en 17 år og 9 måneder gammel jente framsatt alvorlige trusler, samt sparket og skallet mot ulike polititjenestepersoner. Hun ble idømt fengsel i ett år og tre måneder, hvorav 6 måneder betinget. Under hovedforhandlingen uttalte hun at hovedmotivasjon for samtykket til ungdomsstraff var å slippe soning i fengsel. Lagmannsretten uttaler:

²¹⁷ I LF-2018-99212, LH-2017-3350 og LE-2014-183051 ble alle domfelte idømt samfunnsstraff. I LA-2014-142010 fikk domfelte 60 dagers betinget fengsel. I LB-2015-136924 fikk domfelte ungdomsstraff, men her var strl. 1902 § 219 med strafferamme på 6 år bærende for straffutmålingen.

²¹⁸ SSB, Kriminalstatistikk (nettressurs) nr. 3.

²¹⁹ LB-2016-188977, LF-2018-99212 og Rt. 2010 s. 1114 avsnitt 8.

²²⁰ LB-2014-18196, LH-2016-72863, LG-2017-18376, LA-2017-51203 og LA-2018-111761 der alle de domfelte ble idømt ulike ubetingede fengselsstraffer for vold eller trusler mot offentlig tjenestemann kombinert med andre lovbrudd, deriblant ran. I HR-2019-832-A ble domfelte dømt for 12 overtredelser av § 155, sammen med drapsforsøk, til forvaring i 4 år. Se punkt 5.2.2.

²²¹ Se LB-2018-183637 som gjaldt voldtekt og ran begått av 15 år gammel gutt: «I den helhetlige vurderingen er det særlig lagt vekt på (...) at tiltalte fremstår som lite motivert og egnet for ungdomsstraff.» Se også LA-2016-84522 som gjaldt seksuallovbrudd.

²²² Prop.135 L (2010-2011) s.117.

«Tiltaltes motivasjon for endring er et suksesskriterium for ungdomsstraff. Lagmannsretten bemerker at denne motivasjonen er lite fremtredende hos tiltalte.»²²³

Tiltaltes manglende motivasjon ble tillagt stor vekt under straffutmålingen, og bekrefter forarbeidenes uttalelser om at domfeltes motivasjon er viktig for at gjennomføringen av ungdomsstraffen skal være vellykket.²²⁴

Dommen kan tas til inntekt for at det ved vold eller trusler mot offentlig tjenestemann også vil være mulig å idømme ubetinget fengsel, selv om strafferammen i seg selv er lav og i de fleste tilfeller heller ikke vil aktualisere ungdomsstraff. Motivasjonsmomentet endrer utgangspunktet lovbruddets alvorlighet i seg selv tilsier, og flyttes oppover mot ungdomsstraff og ubetinget fengsel.

Som tidligere nevnt kan også konkrete behov være et moment i denne vurderingen.²²⁵ I saken er det klart at domfelte har et sterkt behov for oppfølging, noe soning i ungdomsfengsel er sikret å gi et barn.²²⁶ Således vil også konkrete behov kunne tilsi at en ubetinget fengselsstraff er mer nærliggende å idømme enn ungdomsstraff ved brudd på § 155, til tross for at vilkårene for slik straff ellers foreligger.²²⁷ At vold eller trusler mot offentlig tjenestemann er et lovbrudd som ikke er nærliggende å straffe med ubetinget fengsel, er et utgangspunkt som altså kan endres av momenter som konkrete behov og manglende motivasjon, dersom disse er framtredende nok i den enkelte sak.

I LF-2018-99212 ble domfelte på rett under 18 år idømt samfunnsstraff på 45 timer, hvor han hadde drapstruet en polititjenesteperson, samt forulempet andre med diverse skjellsord. I dommen uttales det:

«Det må også få noe betydning at overtredelsene må anses å ligge i nedre sjikt av det som rammes av straffeloven § 155.»²²⁸

I dommen var det ellers ingen skjerpende momenter. Dette fastslår utgangspunktet om lovbruddets alvor som tidligere er drøftet innledningsvis under punkt 4.3.3; en overtredelse av § 155 alene er ikke nærliggende å straffe med verken ungdomsstraff eller ubetinget fengsel. Det må da andre skjerpende momenter til for å skulle flytte denne terskelen.

²²³ LH-2016-72863, under «Lagmannsretten bemerker».

²²⁴ Prop.135 L (2010-2011) s.117.

²²⁵ HR-2016-1364-A, avsnitt 34.

²²⁶ LH-2016-72863, under «Lagmannsretten bemerker».

²²⁷ *Ibid.*

²²⁸ LF-2018-99212, under «Lagmannsretten bemerker».

I LE-2014-183051 fikk domfelte på 17 år og 9 måneder 240 timer samfunnsstraff for simpelt ran og vold mot offentlig tjenestemann etter straffeloven 1902 §§ 127 og 267. Strafferammen for § 267 var 5 år etter den gamle straffeloven, jf. § 268. Etter straffeloven 2005 er strafferammen økt til 6 år, jf. § 327. Selv om dommen ble subsumert under et straffebed som har høyere strafferamme enn § 155, kan det bidra i spørsmålet om grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel. Selv om retten bemerker at ranet befinner seg i øvre sjikt for simpelt ran, ble straffen 240 timer samfunnsstraff. Både det at domfelte var under 18 år på gjerningstidspunktet, samt at han avga en uforbeholden tilståelse, var avgjørende for straffutmålingen.²²⁹

Dommen kan tas til inntekt som argument for at det skal mye til for at overtredelse av enten straffeloven 1902 §§ 127/128 eller straffeloven 2005 § 155 skal kunne idømmes ubetinget fengsel. Ungdomsstraff er ikke nevnt i dommen, men kan tenkes å kunne anvendes på lignende forhold, da 240 timer samfunnsstraff må sies å nærme seg det øvre sjikt av samfunnsstraff, noe ungdomsstraff var ment å erstatte.²³⁰

I LA-2014-142010 fikk en 17-åring 60 dagers betinget fengsel for flere legemsfornærmelser etter straffeloven 1902 § 227, samt et tilfelle av trusler mot offentlig tjenestemann etter § 128. Verken samfunnsstraff eller ungdomsstraff omtales i dommen. Hans bakgrunn som aleneflyktning til Norge som 13-åring virker likevel styrende for straffutmålingen. Han bodde nå på en barnevernsinstitusjon og strevde med å tilvenne seg tanken på å snart skulle bo alene uten den samme oppfølgingen.

Utover lovbruddets alvor og hans alder, får dermed momentet om konkrete behov betydning for hvor terskelen settes i grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel.²³¹ Hans vanskelige bakgrunn endrer utgangspunktet for vold eller trusler mot offentlig tjenestemann, og får retten til å bevege seg bort fra en strengere straffart. I lys av dette kan man motsatt anta at en frihetsinnskrenkende reaksjon, som samfunnsstraff eller ungdomsstraff, kunne ha gjort seg gjeldende, gitt andre omstendigheter i saken. Hadde han vært oppvokst i Norge og hatt sterke ressurser rundt seg, ville også momentet om konkrete behov gjort seg gjeldende, men i motsatt retning. En dom på samfunnsstraff eller ungdomsstraff kunne da vært mer nærliggende.

²²⁹ Straffeloven 1902 § 59, som er videreført i straffeloven 2005 § 78 bokstav f, jf. § 80 bokstav a nr. 2.

²³⁰ Prop.57 L (2013-2014) s. 8.

²³¹ HR-2016-1364-A, avsnitt 34.

6 Avsluttende merknader

Ved lovbruddene jeg har tatt for meg i denne oppgaven, viser det seg at ungdomsstraff verken er utelukket eller selvsagt basert på det begåtte lovbruddet alene.

Rettskildene for å fastsette grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel, finner man i straffeloven, Grunnloven og barnekonvensjonen. Disse er likevel ikke mer enn retningsgivende. Den nærmere fastsettelsen av denne grensen må trekkes i hver enkelt sak, der Høyesterett har fastslått at lovbruddets alvor er momentet som i første rekke setter utgangspunktet. For å videre definere grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel, er det derimot nødvendig å se på andre momenter. Som nevnt flere ganger igjennom oppgaven velger domstolene å fokusere på utvalgte momenter, der lovbruddets alvor, tiltaltes alder, risikonivå og konkrete behov er blant de hyppigste som trekkes fram, som kan tale formildende eller skjerpende.²³² Retten er heller ikke begrenset til disse momentene, og andre momenter som skulle ha betydning for hvor terskelen befinner seg vil kunne vektlegges.

Vurderingene retten tar for å fastsette denne grensen er svært skjønnsmessige, noe som kan tenkes å representere en utfordring ved idømmelse av ungdomsstraff der det kan skape tvil om rettslikhet og rettssikkerhet ivaretas tilstrekkelig. Ungdomsstraff er fortsatt å anse som ny, men begynner likevel å få fotfeste i praksis som en etablert straffereaksjon. Desto mer framtidig rettspraksis som foreligger, jo mer fastlagte rammer vil straffeutmålingen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel få. Vurderingen vil alltid være skjønnsmessig, men tidligere praksis vil bane en vei som framtidige rettsanvendere vil støtte seg til når lignende tilfeller behandles på nytt.

Å sette en statisk grense mellom straffereaksjonene er verken mulig eller ønskelig fra lovgiver sin side, da nettopp det å ha en dynamisk rettsanvendelse ved straffutmåling for barn ivaretar barnet på best mulig vis, all den tid barn er svært forskjellige i alder, forutsetninger og konkrete behov. Å isolere lovbruddet og alvorheten av det, danner likevel utgangspunktet for fastleggelsen av denne grensen, hvor andre momenter vil spille inn i reaksjonsfastsettelsen. Man kan derfor si at drap og voldslovbrudd har ulike *utgangspunkt* og vil av den grunn isoleres på ulike måter grunnet de ulike strafferammene.

²³² HR-2016-1364-A, avsnitt 34. Se også Prop.135 L (2010-2011) s. 115.

Alvorheten av handlingen isolerer lovbruddet og setter utgangspunktet for hvor grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel skal gå, og vil være ulik fra lovbrudd til lovbrudd. De konkrete omstendighetene i hver sak vil avgjøre nærmere hvor denne grensen må trekkes. Desto høyere strafferamme straffebudet har, desto flere formildende momenter må til for å fravike utgangspunktet strafferammen i seg selv tilsier. Det samme vil gjelde motsatt; desto lavere strafferamme, desto flere skjerpende momenter må til for å fravike utgangspunktet. Et framtidig økt utvalg av rettspraksis vil klarlegge denne grensedragningen i enda større grad.

Litteraturliste

Lover

Lov 17. mai 1814 Kongeriket Noregs Grunnlov (Grunnloven)

Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven) (oppevet)

Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåter i straffesaker av (straffeprosessloven).

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettighetsloven)

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven)

Lov 20. juni 2014 nr. 49 om konfliktrådsbehandling (konfliktrådsloven)

Endringslover

Lov 15. mars 1991 nr. 4 om endringer i straffeloven m.v. (samfunnstjeneste)

Lov 15. mars 1991 nr. 5 om endringer i Almindelig borgerlig Straffelov av 22. mai 1902 nr. 10 m.m.

Lov 11. juni 1993 nr. 80 om endringer i straffeprosessloven m.v. (to-instansbehandling, anke og juryordning)

Lov 1. august 2003 nr. 86 nr. 5 om endringer i menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov)

Lov 19. juni 2009 nr. 74 om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)

Lov 25. juni 2010 nr. 46 om endringer i straffeloven 1902 mv. (skjerping av straffen for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd)

Lov 20. januar 2012 nr. 6 om endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff)

Forarbeider

NOU 2000:12 Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer

Ot.prp.nr.90 (2003–2004) Om lov om straff (straffeloven)

Innst.O.nr.72 (2004–2005) Innstilling fra justiskomiteen om lov om straff (straffeloven)

Ot.prp.nr.31 (2006–2007) Om lov om endringer i straffegjennomføringsloven mv. (tiltak for å avvikle soningskøen og bedre innholdet i soningen mv)

Ot.prp.nr.22 (2008–2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)

NOU 2008:15 Barn og straff – utviklingsstøtte og kontroll

Prop.97 L (2009–2010) Endringer i straffeloven 1902 mv. (skjerping av straffen for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd)

Prop.135 L (2010-2011) Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven, m.fl. (barn og straff)

Dok.nr.16 (2011–2012) Rapport fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven

Prop.57 L (2013–2014) Lov om konfliktrådsbehandling (konfliktrådsloven)

Traktater

FNs konvensjon om barns rettigheter, 20. november 1989

Bøker

Fornes, I., *Straff av barn – Frihetsstraffene og alternativene* (2018)

Gröning mfl., *Frihet, forbrytelse og straff – en systematisk framstilling av norsk strafferett* (2016)

Artikler

Lydvo, Hilde Magnusson, "Barn skal ikke sitte i fengsel", *Kritisk juss*, 01-02 Volum 33 (2007), s. 32-35.

Statistikkverktøy

Nr. 1: SSB, Kriminalstatistikk, Straffede personer, etter hovedlovbruddstype, alder, statistikkvariabel og år (nettressurs), Tabell 10632 <http://www.ssb.no/statbank/sq/10021801> [sist sjekket 10.05.19]

Nr. 2: SSB, Kriminalstatistikk, Straffede personer, etter hovedlovbruddstype, alder, statistikkvariabel og år (nettressurs), Tabell 10632 <http://www.ssb.no/statbank/sq/10022514/> [sist sjekket 10.05.19]

Nr. 3: SSB, Kriminalstatistikk, Straffede personer, etter hovedlovbruddstype, alder, statistikkvariabel og år (nettressurs), Tabell 10632 <http://www.ssb.no/statbank/sq/10022145> [sist sjekket 10.05.19]

Rettsavgjørelser

Høyesterett

Rt. 1991 s. 511

Rt. 2002 s. 742

Rt. 2004 s. 804

HR-2004-874-U (beslutning)

Rt. 2005 s. 29

Rt. 2007 s. 252

Rt. 2010 s. 1114

Rt. 2010 s. 1313

Rt. 2010 s. 1317

Rt. 2011 s. 774

Rt. 2012 s. 34

Rt. 2013 s. 1121

Rt. 2013 s. 1322

Rt. 2013 s. 67

HR-2016-1364-A

HR-2016-1365-A

HR-2016-1803-A

HR-2017-290-A

HR-2017-579-A

HR-2019-832-A

Lagmannsrettene

LA-2003-19998

LA-2014-142010

LA-2015-81724

LA-2016-84522

LA-2017-112563

LA-2017-51203

LA-2018-111761

LA-2018-112662

LB-2009-186976

LB-2012-25028

LB-2014-155075

LB-2014-18196

LB-2014-182521

LB-2015-136924

LB-2015-7341

LB-2016-112897

LB-2016-188977

LB-2017-95402

LB-2018-183637

LB-2018-62233

LB-2018-89084

LE-2014-183051

LE-2018-163327

LF-2012-166895

LF-2018-99212

LG-2017-18376

LG-2017-92038

LG-2018-23830

LG-2018-24847

LH-2015-18207

LH-2016-72863

LH-2017-3350

Tingrettene

TOSLO-2009-126711

TKISA-2018-89755

Nedenes tingrett dom 13. november 2003, saksnr. 03-00272 M.

Uttalelser fra FNs barnekomité

CRC/C/NOR/CO/4 avsnitt 58.

CRC/C/15/Add.126 28. juni 2000 under punkt 3, *Regjeringen*, (2010)

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/-2-1---rett-til-opplaring-for-barn-med-u/id629887/> [sist sjekket 10.05.19]

Internettider og andre elektronisk tilgjengelige dokumenter

Bratholm, A., «Drapet i Arendal - en tragisk sak og tvilsom dom», *Aftenposten* (2004)

<https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/B00Xe/Drapet-i-Arendal---en-tragisk-sak-og-tvilsom-dom> [sist sjekket 10.05.19]

Busch, T.A., «UNGDOMSSTRAFF – OPPDATERTE RETNINGSLINJER», *Riksadvokaten* (2017) <http://kriminalitetsforebygging.no/wp-content/uploads/2017/11/Oppdatereteretningslinjerungdomsstraff.pdf> [sist sjekket 10.05.19]

Eide, A.K m.fl., «Stemmer «kartet» med «terrenget»?», *Nordlandsforskning* (2016) <https://www.regjeringen.no/contentassets/9ea62a71e5b94218885a70eac4e9a9e7/nf-7-2016.pdf> [sist sjekket 10.05.19]

Jørgensen, G., «Jovisst - ungdomsstraff virker...», *Konfliktrådet* (2018) <https://www.konfliktraadet.no/jovisst-ungdomsstraff-virker.6131962-314028.html> [sist sjekket 10.05.19]

Justis- og politidepartementet, «Sammen mot barn- og ungdomskriminalitet», *Regjeringen* (2005-2008) https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/jd/vedlegg/handlingsplan_sammen_mot_barne_ungdomskriminalitet.pdf [sist sjekket 10.05.19]

Konfliktrådet, «Ungdomsstraff», *Konfliktrådet* (2016) <https://www.konfliktraadet.no/ungdomsstraff.372347.no.html> [sist sjekket 10.05.19]

Roppestad, S., «-Mange har hatt god effekt av ungdomsstraffen», *Konfliktrådet* (2018), uttalelse fra barneombud Inga Bejer-Engh, <https://www.konfliktraadet.no/-mange-har-hatt-god-effekt-av-ungdomsstraffen.6161174-314028.html> [sist sjekket 10.05.19]

Sæther, K.E., «UNGDOMSSTRAFF, UNGDOMSOPPFØLGING, OPPFØLGING I KONFLIKTRÅD – FORELØPIGE RETNINGSLINJER», *Riksadvokaten* (2015) <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2017/10/Forel%C3%B8pige-retningslinjer-ungdomsstraff.pdf> [sist sjekket 10.05.19]

SSB, «Færre unge straffet også i 2015», *SSB* (2017) <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/faerre-unge-straffet-ogsaa-i-2015> [sist sjekket 10.05.19]

SSB, «Straffereaksjoner», *SSB* (2019) <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/straff> [sist sjekket 10.05.19]

Svartdal, F. & Tønnesson, Ø., «ungdom», *Store norske leksikon*, (2019) <https://snl.no/ungdom> [sist sjekket 10.05.19]